

ศิริมานนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

พระสูตรที่เสริมกำลังต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บนานับประการ

ศิรมานนทสูตร

(สำนวนเก่า)

ผู้ชุมนุมทรัพย์

น เต อหํ อานนท ตถา ปรทุกมิสสามิ
อานนท ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมภกาโร อามเก อามกมตเต
เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่ม้อ ที่ยังเปือก ยังดิบอยู่

นิกคยทนิคคยทาหํ อานนท วุฑฺฒามิ
อานนท ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนท วุฑฺฒามิ
อานนท ! เราจักขีโทษแล้ว ขีโทษอีก ไม่มีหยุด

โย สาโร, โส ฐุสฺสติ
ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

(มหาสุณฺณตฺตฺต อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖)

นธีนํ ปวตตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นิกคยทวาที เมชาวี ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภาเช
คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอยขีโทษ คอยกล่าว
คำขนาบอยู่เสมอไป ว่าคนนั้นแหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น

ตาทิสํ ภาชฺมานสฺส เสยฺโย โทติ น' ปาปิโย
เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่ ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.

(ปณฺฑิตาวคฺคฺก ธ. ข. ๒๕/๒๕/๑๖)

ศิริมานนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

เอวเม สุตฺติ เอก สมยํ ภควา สาวตถิยํ วิหริติ เขตวานเน อนาถ
ปิณฑิกสุต อารามे ตตฺร โข आयสุมา ศิริมานนุโท อาพาธิโก โหติ
ทุกขิโตติ ฯ

วาระนี้จักแสดงพระสูตรอันหนึ่ง อันโบราณจารย์เจ้าหากกำหนดไว้ว่า
ศิริมานนทสูตรอ้างเนื้อความว่า ครั้นปฐมสังคายนา พระมหาสังคาทกเถระเจ้า
ทั้งหลาย ๕๐๐ พระองค์ หย่อนโอกาสไว้ให้พระอานนทองค์หนึ่งได้เข้ามาสู่ที่
ประชุมพร้อมกันแล้ว คอยพระอานนทองค์เดียวซึ่งกำลังเจริญสมถวิปัสสนาอยู่
ยังไม่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ครั้นพระอานนทได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว

ก็เข้าจตุตถฌานเอาปฐมวิภัสสันเป็นอรหัตตคุณที่ถ้าตัดตบัตถณคูหา ปฏิญาณตนในอเสขภูมิด้วยประการฉะนี้แล้ว พระมหาสังคาทกเถรเจ้าทั้งหลาย มีพระมหากัสสปเป็นประธาน จึงได้อาราธนาเชื้อเชิญให้พระอานนท์ขึ้นนั่งเหนือธรรมาสน์ แสดงพระสูตรตันตปิฎก ยกคิริमानนทสุตขึ้นเป็นที่ตั้งลำดับไว้
 อย่างนี้ พระมหากัสสปเถรเจ้าจึงถามพระอานนท์ว่า อานนท ดูก่อนอานนท์ พระสูตรอันชื่อว่าคิริमानนทสุตนั้น พระพุทธเจ้าแสดงแก่บุคคลผู้ใด และตรัสเทศนามีชีวิตการพิศดารอย่างไร ขอให้พระอานนท์เถรเจ้าจงแสดงต่อไปในกาลบัดนี้

อลโข อายสุมา อานนโธ ลำดับนั้นพระอานนท์เถรเจ้าผู้นั่งอยู่บนธรรมาสน์ได้โอกาส แต่พระสงฆ์แล้วจึงวิไลชนาพระสูตรนี้ มีคำปฏิญาณในเมืองต้นว่า เอมเมสุดี้ ดังนั้น ข้าพเจ้าผู้มีชื่อว่าอานนท์ หากได้ลำดับมาแต่พระผอบแก้ว กล่าวคือพระโอรุแห่งพระพุทธเจ้า ดำเนินความว่า เอกิ สมยัสสมัยกาลคาบหนึ่ง พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จสำราญพระอิริยาบถอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร อันเป็นอารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี สร้างถวายใกล้กรุงสาวัตถี ในกาลนั้นพระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าชื่อว่า คิริमानนท์เถระผู้มีอายุอาพาธโภเกิดอาพาธหนักเหลือกำลังที่จะอดกลั้น พระผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าจึงให้เชิญข้าพเจ้าผู้ชื่อว่าอานนท์เข้าไปยังสำนักแห่งตนแล้ว จึงกล่าวว่า อานนท ดูก่อนอานนท์ ข้าพเจ้าผู้มีชื่อว่าคิริमानนท์นี้ บังเกิดอาพาธหนักเหลือกำลังที่จะพึงอดกลั้นไม่สามารถจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ ขอนิมนต์ท่านอานนท์นำเอาอาการอาพาธอันร้ายแรงแห่งข้าพเจ้าไปกราบทูลให้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเพื่อทรงพระมหากรุณาสงเคราะห์ให้ทุกขเวทนาเจ็บปวด ซึ่งเบียดเบียนอยู่ใน

ร่างกายแห่งข้าพเจ้าผู้มีชื่อว่าศิริมานนทน์นี้ ระวังอันตรายหนายเถิด ข้าพเจ้าผู้
ชื่อว่าอานนท์รับเถรวาทิแล้ว ก็ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลอาการแห่ง
อาพาธและทุกขเวทนาตามคำสั่งของพระศิริมานนทน์ให้ทรงทราบทุกประการฯ

อดโย ในกาลนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อได้ทรงทราบอาการ
แห่งพระผู้เป็นเจ้าศิริมานนทน์ดังนี้แล้ว จึงตรัสแก่ข้าพเจ้า อานนทว่า อานนท ดู
ก่อนอานนทน์ ท่านจงกลับไปสู่สำนักของท่านศิริมานนทน์โดยเร็ว แล้วพระองค์
ตรัสต่อไปว่า วิสุทธจิตฺเต อานนท เทวสญญา สุตวาโส อพาโธฐานโค
ปฏิบัติสุสมุเกย ย ดังนี้ ดูก่อนอานนทน์ เมื่อท่านไปถึงสำนักพระศิริมานนทน์แล้ว
ท่านจงบอกสัญญา ๒ ประการ คือ รูปสัญญา ๑ นามสัญญา ๑ คือว่ารูปร่างกาย
ตัวตนทั้งสิ้นก็ดี คือนามได้แก่จิตต์เจตสิกทั้งหลายก็ดี ก็ให้ปลงธุระเสีย
อย่าถือว่ารูปร่างกายและจิตต์เจตสิกเป็นตัวตน และอย่าเข้าใจว่าเป็นของๆ
ตนทุกสิ่งทุกอย่าง ความจริงหากเป็นของภายนอกสิ้นทั้งนั้นฯ ดูก่อนอานนทน์
ถ้าหากว่ารูปร่างกายเป็นตัวเราแท้ เมื่อแก่ เฒ่า ชรา ตามัว หูหนวก เนื้อ
หนังเหี่ยวแห้ง ฟันโยกคลอน เจ็บปวดเหล่านั้น เราก็จักบังคับมันได้ตาม
ประสงค์ว่าอย่าเป็นอย่างนั้นอย่าเป็นอย่างนี้ นี้เรายังบังคับไม่ได้ตามประสงค์เขา
จะเจ็บจะใช้จะแก่จะตาย เขาก็เป็นไปตามหน้าที่ของเขา เราหมดอำนาจที่จะ
บังคับบัญชาได้ เมื่อตายเราจะพาเอาไปสักสิ่งสักอันก็ไม่ได้ ถ้าเป็นตัวตนของ
เราแล้ว เราก็คงจะพาเอาไปได้ตามความปรารถนาฯ ดูก่อนอานนทน์ ถึงจิตต์
เจตสิกก็ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของๆ ตน หากว่าจิตต์เจตสิกเป็นเราหรือเป็นของๆ
เรา ก็จักบังคับได้ตามประสงค์ว่าจิตต์ของเราจงเป็นอย่างนี้ จงสุขสำราญอยู่
ทุกเมื่อ อย่าทุกข์อย่าร้อนเลย ดังนี้ ก็จักพึงได้ตามปรารถนา นี้หาเป็น

เช่นนั้นไม่ เขาจะคิดอะไร เขาก็คิดไป เขาจะอยู่จะไปก็ตามเรื่องของเขา เพราะเหตุร่างกายจิตจิตใจเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของๆ ตน ให้ปลงธุระเสียอย่าเข้าใจถือเอาว่าเป็นตัวตนและของๆ ตนเกิดฯ ดูก่อนอานนท์ ท่านจงไปบอกซึ่งสัญญาทั้ง ๒ ประการ คือรูปและนามนี้โดยเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนและไม่ใช่ของๆ ตน ให้พระคิริमानนท์แจ้งทุกประการ เมื่อพระคิริमानนท์แจ้งแล้ว อาพาธความเจ็บปวดและทุกขเวทนา ก็จักหายจากสรีระร่างกายแห่งพระคิริमानนท์สิ้นเสร็จ หาเศษบมิได้ จักหายโดยรวดเร็วด้วย อนุเต อริยกสุสพ ข้าแต่พระอริยกัสสพผู้เป็นประธานในสงฆ์ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสแก่ข้าพเจ้าผู้ชื่อว่าอานนท์ด้วยประการดังนี้แล ฯ

ตทนนฺตวี ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเทศนาแก่ข้าฯ สืบต่อไปว่า อานนท์ ดูก่อนอานนท์ ตัวตนเราก็คือ ตัวตนแห่งผู้อื่นก็ตีตัวตนแห่งสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลายก็ตี ก็มีอยู่แต่กองกระดูกสิ้นด้วยกันเสมอกันทุกตัวตนและตัวสัตว์ จะหาสิ่งใดเป็นแก้วเป็นแหวนเป็นแท่งเงินแท่งทองแต่สักสิ่งสักอันก็หาไม่ได้ จะเอาอันใดเป็นตัวตนเป็นจิตต์ เป็นเจตสิกแห่งบุคคลผู้ใดสักอันหนึ่งก็ไม่มี ล้วนเป็นอนัตตาหาแก่นสารมิได้ บุคคลหญิงชายคฤหัสถ์นักบวชทั้งหลาย มาพิจารณาเห็นแจ้งชัดในรูป นาม จิตต์ เจตสิก โดยเป็นอนัตตาดังนี้ ก็จักมีอันสงสัยไม่มีส่วนที่จะพึงประมาณได้ เหมือนดังสุภัททสามเณร ท่านพิจารณาแต่คำ อภฺฐิมินุขฺ ยื่อในกระดุกเท่านั้น ท่านถือเอาอภฺฐิสัญญาอย่างเตียวเป็นอารมณ์ ก็ผ่องใสรุ่งเรืองเห็นแจ้งในร่างกายของตนจนได้บรรลุธรรมวิเศษ ถือเอาอภฺฐิสัญญาเป็นอารมณ์ เห็นอนัตตาแจ่มแจ้งด้วยประการดังนี้ ฯ ดูก่อนอานนท์ มรณสัญญา พิจารณาความตายก็ตี อภฺฐิสัญญา

พิจารณากองกระดูกก็ดี ปฏิภูณสังขยา พิจารณาร่างกายนี้ โดยเป็นของฟุ้ง
 เกลียด นำสะอิดสะเอียน เต็มไปด้วยหมู่หนอนและสัตว์ทั้งหลายมีประการ
 เป็นอันมาก ตามลำไส้หน้อยไส้ใหญ่ ตามเส้นเอ็นทั่วไปในร่างกายและเต็มไปด้วย
 ด้วยเครื่องเนาของเหม็นมืออยู่ในร่างกายนี้ทุกสิ่งทุกอย่าง ร่างกายนี้นับว่าเป็น
 ของเปล่าไม่มีอะไรเป็นของเราสักสิ่งอัน เกิดมาสำคัญว่าเป็นสุข ความจริงก็
 หากสุขอย่างนั้นเอง ถ้าจะให้ถูกแท้ต้องกล่าวว่า เกิดมาเพื่อทุกข์ เกิดมาเจ็บ
 เกิดมาไข้ เกิดมาเป็นพยาธิเจ็บปวด เกิดมาแก่ เกิดมาตาย เกิดมาพลัดพราก
 จากกัน เกิดมาหาความสุขมิได้ ความสุขนั้นถ้าพิจารณาดูให้ละเอียดแล้ว มี
 น้อยเหลือประมาณไม่พอแก่ความทุกข์ นอนหลับนั้นแลนับว่าเป็นความสุข
 แต่เมื่อมาพิจารณาดูให้ละเอียดแล้วซ้ำเป็นทุกข์ไปเสียอีก ถ้าผู้ใดพิจารณา
 เห็นตามดังเราตถาคตแสดงมานี้ เป็นนิมิตร์อันหนึ่ง ครั้นจดจำได้แน่นอน
 ในตนแล้ว ก็เป็นเหตุให้ได้มรรคผลนิพพานในปัจจุบันนี้โดยไม่ต้องสงสัย
 ดูก่อนอานนท์ นักปราชญ์ทั้งหลายผู้ฉลาดด้วยปัญญา ท่านบำเพ็ญอุสฺสาณุสสติ
 กัมมัฏฐานปรารณาเอาพระนิพพานเป็นที่ตั้งนั้น ท่านย่อมือถือเอาสุภะในตัวเอง
 เป็นอารมณ์ของกัมมัฏฐาน ถ้ายังเอาสุภะภายนอกเป็นอารมณ์อยู่แล้ว ยัง
 ไม่เต็มทางปัญญา เพราะยังอาศัยสัญญาอยู่ ถ้าเอาสุภะในตัวเองเป็นอารมณ์
 ของกัมมัฏฐานได้ จึงเป็นที่สุดแห่งทางปัญญาเป็นตัววิปัสสนาญาณได้ ดูก่อน
 อานนท์ บุคคลผู้ใดปรารณาพระนิพพาน จงยังอสุภะกัมมัฏฐานในตนให้เห็น
 แจ่มชัดเกิด ครั้นไม่เห็นก็ให้พิจารณาปฏิภูณสังขยาลงในตนว่า แม้ตัวของเรา
 นี้ถึงยังมีชีวิตอยู่ก็หากเป็นของน่าฟุ้งกลัว ฟุ้งเมื่อหน่ายยิ่งนัก ถ้าหากว่าไม่มีหนัง
 หุ้มห่อไว้แล้ว ก็จะมีฟุ้งเป็นของน่าเกลียดเหมือนอสุภะแท้ หากมีหนังหุ้มห่อไว้

จึงพอดูได้ อันที่แท้ตัวตนแห่งเราเนี่ย จะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยลม อัสสาสะปัสสาสะเท่านั้น ถ้าขาดลมหายใจเข้าออกแล้ว ตัวตนก็จักเบี้อยหน้าผุพังไป แต่นั่นก็จักเป็นอาหารแห่งสัตว์ทั้งหลาย มีหนอนเป็นต้น จักมาเจาะไขกิน ส่วนลมหายใจเข้าออกซึ่งเป็นเจ้าชีวิตนั้นแล้ว ก็เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ของๆ ตน เขาอยากอยู่เขาก็อยู่ เขาอยากดับเขาก็ดับ เราจะบังคับบัญชาไม่ได้ตามปรารถนา ถ้าขาดลมหายใจเข้าออกแล้ว ความสวยความงามในตน และความสวยความงามในภายนอก คือ บุตรภรรยาและเข้าของเงินทองและเครื่องอุปโภคบริโภคทั้งปวง ก็ย่อมหายไปสิ้นด้วยกันทั้งนั้น เหลียวซ้ายแลขวาจะให้เห็นบุตรภรรยาและนัดดาหามีได้ ต้องอยู่คนเดียวในป่าช้า หาผู้ใดจะเป็นเพื่อนสองมิได้ฯ

ดูก่อนอานนท์ บุคคลผู้ใดมาพิจารณาเห็นอสุภะกัมมัฏฐาน ๓๒ โภฏฐาส เห็นซากมีติบในตน ชื่อว่าได้ถือเอาความสุขในทางพระนิพพาน วิธีจะเจริญอสุภะกัมมัฏฐานตามลำดับ คือ ให้ปลงจิตตั้งลงในเอกาให้เห็นเป็นอสุภะ แล้วให้สำคัญในเอกานั้นว่าเป็นอนัตตา แล้วให้เอาโลมาตั้งลงปลงจิตดีให้เห็นเป็นอสุภะเป็นอนัตตา แล้วให้เอาขาตั้งลงปลงจิตดีให้เห็นเป็นอสุภะเป็นอนัตตา แล้วให้เอาหันตาและตโจตั้งลงตามลำดับไป จนถึงมัตถกเกมัตถกฐงค์เป็นที่สุด พิจารณาให้เห็นเป็นอสุภะเป็นอนัตตาโดยนัยเดียวกันฯ

ดูก่อนอานนท์ เราตถาคตแสดงมานี้โดยพิศดารให้กว้างขวางทั้งเบื้องต้น และเบื้องปลาย แท้จริงบุคคลผู้มีปัญญาแล้วก็ให้สงเคราะห์ลงในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเท่านั้น บุคคลผู้มีปัญญา จะเจริญอสุภะกัมมัฏฐาน ท่านมิได้เจริญแต่ต้นเป็นลำดับไป จนถึงปลายเพราะเป็นการเน้นซ้ำ ท่านยกอาการอันใดอันหนึ่งขึ้นพิจารณา สงเคราะห์ลงในอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ท่านก็ย่อมได้ถึงมรรคผลนิพพานโดย

สะดวก การที่เจริญอุสุภกัมมัฏฐานนี้ ก็เพื่อจะให้เบื่อหน่ายในร่างกายของตน อันเห็นว่าเป็นของสวयของงาม ทั้งวัตถุภายในและภายนอก ให้เห็นเป็นของ เบื่อหน่ายดุพัง จะยกตนให้พ้นจากกิเลสตัณหา ผู้มีปัญญาแล้วไม่ควรชื่นชม ยินดีในรูปตนและรูปผู้อื่น ทั้งรูปหญิงรูปชาย ทั้งวัตถุเข้าของตึงามประณีต บรรจงอย่างใดอย่างหนึ่งเลย เพราะว่าความรักทั้งปวงนั้นเป็นกองกิเลสทั้งสิ้น ถ้าห้ามใจให้ห่างจากกองกิเลสได้จึงจะได้รับความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า ถ้าหากใจยังพัวพันอยู่ในกองกิเลสแล้ว ถึงแม้จะได้รับความสุขสบายก็เพียง แต่ชาตินี้เท่านั้น เบื่อหน่ายต่อไปไม่มีทางที่จะได้เสวยสุข มีแต่เสวยทุกข์โดย ถ้ายเดียว ผู้มีปัญญาเมื่อได้เจริญอุสุภกัมมัฏฐาน เอาหัตถตึงสาการ ๓๒ เป็นอารมณ์ ก็ควรละกองกิเลสตัณหาให้ขาดศูนย์ เมื่อรู้แล้วปฏิบัติตาม จึงจะเป็นผลเป็นกุศลต่อไป เมื่อรู้แล้วไม่ปฏิบัติตามก็หาผลอนิสงฆ์มิได้ เพราะ ละกิเลสตัณหาไม่ได้ เปรียบเหมือนบุคคลผู้ตกเข้าไปอยู่ในกองเพลิง เมื่อรู้ว่า เป็นกองเพลิงก็รีบหนีออกจึงจะพ้นความร้อน ถ้ารู้ว่าตัวตกเข้าไปในกองเพลิง แต่มิได้พยายามที่จะหลีกออกหนี จะพ้นจากความร้อนความไหม้อย่างไรได้ ข้อนี้อุปมาฉันใด บุคคลผู้รู้แล้วว่าสิ่งนี้เป็นโทษ แต่มิได้ละเสีย ก็มิได้พ้นจาก โทษเหมือนกับผู้ไม่พ้นจากกองเพลิงฉะนั้น ดูก่อนอานนท ผู้รู้แล้วมิได้ทำ ตามนั้น จะนับว่าเป็นผู้รู้ไม่ได้ เพราะไม่เกิดมรรคเกิดผลสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย เรา ตถาคตอนุญาตตั้งศาสนธรรมคำสั่งสอนไว้นี้ ก็เพื่อว่าเมื่อรู้แล้วว่าสิ่งใดเป็น โทษให้ละเสีย มิใช่ตั้งไว้เพื่ออ่านเล่น ฟังเล่น พูดเล่นเท่านั้นเลย บุคคลทั้ง หลายได้เสวยทุกข์ในมนุษยและอบายภูมินั้นมิใช่สิ่งอื่นเลย เป็นเพราะกิเลส ราคะตัณหาที่นั้นอย่างเดียว ถ้าบุคคลผู้ยังไม่พ้นจากกิเลสราคะตัณหาได้ทราบ

ใด ก็ยังเป็นผู้ไม่พ้นจากอบายทุกข์ได้จนตราบนั้น บุคคลผู้มีได้พ้นจากกิเลส
 ราคะตัณหา นั้น จะทำบุญให้ทานสร้างกุศลอย่างแข็งแรงเท่าใดก็ดี ก็จักได้
 เสวยความสุขในมนุษย์โลกและเทวโลกเพียงเท่านั้น ที่จะได้เสวยสุขในพระ
 นิพพานนั้นเป็นอันไม่ได้เลย ถ้าประสงค์ต่อพระนิพพานให้ไกลเกล้าเข้าบวช
 ในพระศาสนา ไม่ว่าจะบวชหญิงชาย ถ้าทำได้อย่างนี้ชื่อว่าปฏิบัติใกล้ต่อพระ
 นิพพาน เพราะว่าเมืองนิพพานนั้นปราศจากกิเลสตัณหา เมืองมนุษย์เมือง
 สวรรค์เป็นที่ทรงไว้ซึ่งกิเลสตัณหาไม่เหมือนเมืองพระนิพพาน ผู้มีปัญญาเมื่อ
 ประารถความสุขในพระนิพพาน จึงออกบวชในพระศาสนา แล้วตั้งใจเจริญ
 สมถวิปัสสนาอย่าให้หลงโลกหลงทาง ถ้าไม่รู้ทางพระนิพพาน มีแต่ตั้งหน้า
 ประารถเอาเท่านั้น ก็จักหลงไปในอรูปพรหม ชื่อว่าหลงโลกหลงทางไปใน
 ภพต่างๆ ไปห่างพระนิพพาน การทำบุญกุศลทั้งหลายนั้น มิใช่ทำให้บุญนั้น
 พาไปที่อื่น ทำเพื่อระงับกิเลสอย่างเดียว อย่าเข้าใจว่าทำบุญกุศลแล้ว บุญ
 นั้นจะยกเอาตัวนำไปสู่พระนิพพานเช่นนั้นหาไม่ได้เลย ทำเพื่อระงับกิเลส
 ตัณหาแล้วจักไปพระนิพพานได้ กิเลสตัณหา นั้นมีอยู่ที่ตัวของเรา ถ้าเราไม่
 ทำให้ดับ ใครจะมาช่วยเราดับได้ ต้นง่าแก้วมูลของกิเลสตัณหาอยู่ที่เรา ถ้า
 เราดับไม่ได้ก็ไม่ถึงซึ่งความสุขในพระนิพพานเท่านั้น

ตทนนฺตริ ในลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า
 อานนฺท ดูก่อนอนนฺท นิพพานี นครี นาม อันชื่อว่าเมืองพระนิพพาน
 ย่อมตั้งอยู่ในที่สุดแห่งโลก โลกมีที่สุดเพียงใด พระนิพพานก็ตั้งอยู่ในที่สุด
 เพียงนั้น พระนิพพานเป็นพระมหานครอันใหญ่ เป็นที่บรมสุขหาที่เปรียบมิได้
 คำว่าที่สุดแห่งโลกนั้น จะถือเอาอากาศโลกหรือจักรวาลโลกเป็นประมาณนั้น

มิได้ อากาศโลกและจักรวาลโลกนั้นมีที่สุดเบื้องต่ำก็เพียงได้แผ่นดิน แผ่นดินนี้มีน้ำรองใต้น้ำนั้นมีลม ลมนั้นหนาได้ ๔ แขน ๔ หมื่นโยชน์สำหรับรับรอน้ำไว้ ไต่ลมนั้นลงไปเป็นอากาศหาที่สุดมิได้ ที่สุดโลกเบื้องล่างต่ำก็เพียงลมเท่านั้น อันว่าที่สุดแห่งจักรวาลโลกเมืองปลายนั้นมีอนันตจักรวาลเป็นเขตต์ นอกอนันตจักรวาลออกไปก็เป็นอากาศต่างๆ อยู่ จึงว่าโดยขว่างมีอนันตจักรวาลเป็นที่สุด อันว่าที่สุดแห่งจักรวาลโลกเมืองบนนั้น มีรูปพรหมเป็นเขตต์ เพราะอรุปรหม ๔ ชั้นนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นนิพพานพรหมหรือนิพพานโลก นิพพานโลกนี้เป็นที่ไม่สิ้นสุด ส่วนว่านิพพานของพระพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่าโลกุตตรนิพพาน เป็นนิพพานที่สุดที่แล้วต่ออรุปรหม ๔ ชั้นนั้นขึ้นไป ก็เป็นแต่อากาศว่างๆ อยู่ จึงว่าที่สุดเมืองบนเพียงอรุปรหมเท่านั้น จะเข้าใจเอาเองว่าลมรอน้ำและอนันตจักรวาล และอรุปรหมเป็นที่สุดของโลก เมืองพระนิพพานคงตั้งอยู่ในที่สุดของโลกเหล่านั้นดังนี้ พระพุทธเจ้าห้ามเสียว่าอย่าพึงเข้าใจว่าอย่างนั้นเลย ที่ทั้งหลายเหล่านั้นใครๆ ก็ไม่สามารถจักไปถึงด้วยกำลังกายหรือด้วยกำลังพาหะ มียานช้างยานม้าเป็นต้นได้ อย่าเข้าใจว่าเมืองนิพพานตั้งอยู่ในที่สุดของโลกเหล่านั้น หรือตั้งอยู่ในที่แห่งนั้นแห่งนี้ อย่าเข้าใจว่าตั้งอยู่ในที่ใดที่หนึ่งเลย แต่ว่าพระนิพพานนั้นหากมีอยู่ในที่สุดของโลกเป็นของจริงไม่ต้องสงสัย ให้ท่านทั้งหลายศึกษาให้เห็นโลกรู้โลกเสียให้ชัดเจน ก็จักเห็นพระนิพพาน พระนิพพานก็หากตั้งอยู่ในที่สุดแห่งโลกนั้นเองๆ ดูก่อนอนานนท์ บุคคลทั้งหลายถึงที่สุดโลก ออกจากโลกได้แล้วจึงชื่อว่า ถึงพระนิพพานและรู้ตนว่าเป็นผู้พ้นทุกข์แล้ว และอยู่สุขสำราญบานใจทุกเมื่อ หากความเร้าร้อนโคกเศร้าเสียใจมิได้ ถ้าผู้ยังไม่ถึงที่

สุตโลก ยังออกจากโลกไม่ได้อยู่ตราบใด ก็ชื่อว่า ยังไม่ถึงพระนิพพาน จะต้อง
 ทนทุกข์น้อยใหญ่ทั้งหลาย เกิดๆ ตายๆ กลับไปกลับมาหาที่สุดมิได้อยู่
 ตราบนั้น บุคคลทั้งหลายเป็นผู้ต้องการพระนิพพาน แต่หาวิธีไม่ว่าพระนิพพาน
 นั้นเป็นอย่างไรอยู่ที่ไหน ชั้นแต่ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นทางจะไปสู่
 พระนิพพานก็ไม่เข้าใจ เมื่อไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจแล้ว จักไปสู่พระนิพพานนั้น
 เป็นการลำบากยิ่งนักหนา เปรียบเหมือนคน ๒ คน ผู้หนึ่งตาบอด ผู้หนึ่งตาดี
 จะว่ายข้ามน้ำมหาที่อันกว้างใหญ่ ในคนทั้งสองนั้นผู้ใดจักถึงฝั่งข้างโน้นก่อน
 คนผู้ตาดีต้องถึงก่อน ส่วนคนผู้ตาบอดนั้นจะว่ายข้ามไปถึงปากโน้นได้แสน
 ยากแสนลำบาก บางทีจะตายเสียในท่ามกลางแม่น้ำ เพราะไม่รู้ไม่เห็นว่ามีฝั่งอยู่
 ที่ไหน ขี่อุปมาฉันใด คนไม่รู้ไม่แจ้งว่าพระนิพพานอยู่ที่ไหน เป็นอย่างไร
 ชั้นแต่ทางจะไปก็ไม่เข้าใจ เป็นแต่อยากได้ อยากถึง อยากไปพระนิพพาน
 เมื่อเป็นเช่นนี้ การได้การถึงของผู้นั้นก็ต้องเป็นของลำบากยากแค้นอยู่เป็น
 ธรรมดา บางทีจะตายเสียเปล่า จักไม่เห็นเงื่อนเคำของพระนิพพานเลย ผู้
 ศึกษาพึงเข้าใจว่า พระนิพพานอยู่ที่สุดของโลกนี้ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็น
 ทางไปพระนิพพาน ถ้ารู้แบบนี้ยังมีทางที่จะถึงพระนิพพานได้บ้าง แม้เมื่อรู้
 แล้วอย่างนั้น ก็จำต้องพากเพียรพยายามเต็มที่จึงจะถึง เหมือนคนตาดีว่าย
 ข้ามน้ำก็ต้องพยายามสุดกำลังจึงจะข้ามพ้นได้ มีอุปมาเหมือนกันฉันนั้นๆ
 ดูก่อนอานนท์ บุคคลทั้งหลายผู้ปรารถนาพระนิพพานควรศึกษาให้รู้ให้แจ้ง
 ครั้นรู้แจ้งแล้วจักถึงก็ตามไม่ถึงก็ตาม ก็ไม่เป็นทุกข์แก่ใจ ถ้าไม่รู้แต่อยากได้
 ย่อมเป็นทุกข์มากนัก เปรียบเหมือนบุคคลลอยากได้วัตถุสิ่งหนึ่ง แต่หากไม่รู้
 จักวัตถุสิ่งนั้น ถึงวัตถุสิ่งนั้นจะมีอยู่ในที่จำเพาะหน้า ก็ไม่อาจถือเอาได้เพราะ

ไม่รู้ ถึงจะมีอยู่ก็มีเปล่าๆ ส่วนตัวก็ไม่หายความอยากได้จึงเป็นทุกข์ยิ่งนัก ผู้
 ปรารถนาพระนิพพาน แต่ไม่รู้จักพระนิพพานก็เป็นทุกข์เช่นนั้น จะถือเสียว่า
 ไม่รู้จักช่างเถอะ เราปรารถนาเอาคงจะได้ คิดอย่างนี้ก็ผิดไปใช้ไม่ได้ แม้แต่
 ผู้รู้อยู่แล้วตั้งหน้าบากบั่นชวนชวยจะให้ได้ให้ถึง ก็ยังเป็นการยากลำบากยิ่ง
 บุคคลผู้ไม่รู้ไม่เห็นพระนิพพานและจักถึงพระนิพพานจักมีมาแต่ไหน อย่ว่า
 แต่พระนิพพานเลย แม้จะกระทำการสิ่งใดก็ดี เป็นต้นว่าช่างเงิน ช่างทอง
 ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างวาดเขียนต่างๆ เป็นต้น ต้องรู้ด้วยใจหรือเห็นด้วย
 ตาก่อนจึงจะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จได้ ผู้ปรารถนาพระนิพพานก็ต้องศึกษาให้รู้
 จักพระนิพพานไว้ก่อนจึงจะได้ จะมาตั้งหน้าปรารถนาเอาโดยความไม่รู้นั้นจะ
 มีทางได้มาแต่ที่ไหนๆ ดูก่อนอานนท์ บุคคลทั้งหลายควรจะศึกษาให้รู้แจ้ง
 คลองแห่งพระนิพพานไว้ให้ชัดเจน แล้วไม่ควรประมาท แม้ปรารถนาจะไปก็
 ไป แม้ไม่ปรารถนาจะไปก็อย่าไป ครั้นเห็นดีแล้วจิตต์ประสงค์แล้ว ก็ให้
 ปฏิบัติในคลองแห่งพระนิพพานด้วยจิตต์ใจอันเลื่อมใส ก็อาจจักสำเร็จ ถึง
 ไม่สำเร็จก็จักเป็นอุปนิสัยปัจจัยต่อไป ผู้ที่ไม่รู้แม้ปรารถนาจะไปหรือไปอยู่
 โกลัที่นั้นบ่อยๆ ก็ไม่อาจถึง เพราะเข้าใจผิดคิดว่าอยู่ที่นั่นอยู่ที่นี่ ก็เลยผิด
 ไปตามจิตต์ที่คิด หลงไปหลงมาอยู่ในวัฏฏสงสาร ไม่มีวันที่จะถึงพระนิพพานได้ฯ

ดูก่อนอานนท์ บุคคลผู้ไม่รู้ไม่แจ้งไม่เข้าใจในพระนิพพาน ไม่ควร
 จะสั่งสอนพระนิพพานแก่ท่านผู้อื่น ถ้าขึ้นสั่งสอนก็จักพาท่านหลงหนทางจัก
 เป็นบาปเป็นกรรมแก่ตน ควรจะสั่งสอนแต่เพียงคลองแห่งทางมุนษย์สุคติ
 สวรรค์สุคติ เป็นต้นว่าสอนให้รู้จักทาน ให้รู้จักศีล ๕ ศีล ๘ ให้รู้จักคลอง
 แห่งกุศลกรรมบถ ให้รู้จักปฏิบัติบิดามารดา ให้รู้จักอุปัฏฐากปชฌาย์อาจารย์

ให้รู้จักก่อสร้างบุญกุศลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เพียงเท่านั้นก็
 อาจจะได้มณุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติสมควรอยู่แล้ว ส่วนความสุขใน
 โลกุตตรนิพพานนั้น ผู้ใดต้องการจริงต้องรักษาศีล ๕ ศีล ๑๐ ศีล
 พระปาฏิโมกข์เสียก่อนฉะนั้นจึงเชื่อว่าเข้าใกล้ทาง มีโอกาสที่จักได้จักถึง
 โลกุตตรนิพพานโดยแท้ แม้ผู้จะเจริญคลอง พระนิพพานนั้น ก็ให้รู้จักท่าน
 ผู้เป็นครูว่ารู้แจ้งทางพระนิพพานจริงจึงไปอยู่เล่าเรียน ถ้าไปอยู่เล่าเรียนใน
 สำนักบางท่านผู้ไม่รู้แจ้ง ก็จักไม่สำเร็จโลกุตตรนิพพานได้ เพราะว่าคลอง
 แห่งโลกุตตร นิพพานนี้ เล่าเรียนได้ด้วยยากยิ่งนัก ด้วยเหตุสัตว์ยินดีอยู่ใน
 กามคุณ อันเป็นข้าศึกแก่พระนิพพานโดยมาก ภนฺเต อริยกุสฺสป ข้าแต่
 พระอริยกุสฺสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาแก่ข้าฯ อานนท์ด้วย
 ประการดังนี้

ศิริมานนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

ตทนนฺตริ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า อานนท
ดูก่อนอานนท อันว่าบุคคลทั้งหลาย ผู้ปรารถนาซึ่งพระนิพพาน ควรแสวงหา
ซึ่งครูที่ดี ที่อยู่เป็นสำราญ มิได้ประมาท เพราะพระนิพพานไม่เหมือนสิ่งอื่น
อันของสิ่งนั้น เมื่อผิดไปแล้วมีทางแก้ตัวได้ หรือไม่สู้เป็นอะไรนัก เพราะไม่
ละเอียดสุขุมมาก ส่วนพระนิพพานนี้ ละเอียด สุขุม ที่สุด ถ้าผิดแล้วเป็น
เหตุให้ได้รับความทุกข์เป็นหนักหนา ทำให้หลงโลก หลงทาง ห่างจาก
ความสุข ทำให้เสียประโยชน์เพราะอาจารย์ ถ้าได้อาจารย์ที่ถูกต้องก็จักได้รับ
ผลที่ดี ถ้าได้อาจารย์ที่ไม่รู้ไม่ตีไม่ถูกต้อง ก็จักได้รับผลเป็นทุกข์ พาให้หลง

โลกหลงทาง พาให้เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารสิ้นกาลนาน เปรียบเหมือนผู้จะพาเราไปในที่ตำบลใดตำบลหนึ่ง แต่ผู้นั้นไม่รู้จักตำบลนั้นแม้เราเองก็ไม่รู้ เมื่อกระนั้นโดนเขาจึงจะพาเราไปให้ถึงตำบลนั้นได้เล่า ข้ออุปมานี้ฉันใดอาจารย์ผู้ไม่รู้พระนิพพาน และจักพาเราไปพระนิพพานนั้น ก็จักพาเราหลงโลก หลงทางไปๆ มาๆ ตายๆ เกิดๆ อยู่ในวัฏฏสงสาร ไม่อาจจะถึงพระนิพพานได้ เหมือนคนที่ไม่รู้จักตำบลที่จะไปและเป็นผู้พาไปก็ไม่อาจจะถึงได้อุปมาฉันนั้น ผู้คบบครูอาจารย์ที่ไม่รู้ดีและได้ผลที่ไม่ดีในโลกมีใช่น้อย เหมือนดังพระอังกุลิมาลเถระ ไปเรียนวิชาในสำนักครูผู้มีทิฏฐิอันผิดได้รับผลที่ผิด คือเป็นมหาโจรฆ่าคนล้มตายเสียนับด้วยพัน หากเราตถาคตรู้เห็นมีความสงสารเวทนา มาอยู่ช่วยสยัมภฏาณ จึงได้ไปโปรดทรมาณให้ละเสียซึ่งพยศอันร้าย เป็นการลำบากมีใช่น้อย ถ้าไม่ได้พระตถาคตแล้ว พระอังกุลิมาล ก็ได้เสวยทุกข์อยู่ในวัฏฏสงสารสิ้นชาติเป็นอันมาก

ดูก่อน อานนท์ บุคคลผู้ไม่รู้พระนิพพานไม่ควรเป็นครูสั่งสอนท่านผู้อื่นในทางพระนิพพานเลย ต่างว่าจะสั่งสอนเขาจะสั่งสอนว่ากระไร เพราะตัวไม่รู้เปรียบเหมือนบุคคลไม่เคยเป็นช่างไม้ ช่างวาดเขียน หรือช่างต่างๆ มาก่อนแล้วและอยากเป็นครูสั่งสอนเขา จะบอกแก่เขาว่ากระไร เพราะตัวเองก็ไม่รู้ไม่เข้าใจ จะเอาอะไรไปบอกไปสอนเขา จะเอาแต่คำพูดเป็นครูทำตัวอย่างให้เขาเห็นเช่นนั้นไม่ได้จะให้เขาเล่าเรียนอย่างไร เพราะไม่มีตัวอย่างให้เขาเห็นด้วยตาให้รู้ด้วยใจ เขาจะทำตามอย่างไรได้ ตัวผู้เป็นครูนั้นแลต้องทำก่อน ถ้าทำไม่ได้ก็ไม่ควรเป็นครูสอนเขา ถ้าขึ้นเป็นครูก็จักพาเขาฉิบหายหลงโลกหลงทาง เป็นบาปเป็นกรรมแก่ตัวหนักหนาทีเดียว พระพุทธเจ้าตรัสแก่ข้าฯ

อานนท์ ดังนี้แล ฯ

ตพุนตรี ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า อานนท
 ดูก่อน อานนท์ อันว่าบุคคลผู้จะสอนพระนิพพานนั้น ต้องให้รู้แจ้งประจักษ์
 ชัดเจนว่า พระนิพพานมีอยู่ในที่นั้นๆ มีลักษณะอาการอย่างนั้นๆ ต้องรู้ให้
 แจ้งชัด จะกล่าวแต่เพียงวาจาว่านิพพานๆ ด้วยปาก แต่ใจไม่รู้แจ้งชัดนั้นไม่
 ควรเชื่อถือเลย ต้องให้รู้แจ้งชัดในใจก่อน จึงควรเป็นครูเป็นอาจารย์สอน
 ท่านผู้อื่นต่อไป จะเป็นเด็กก็ตามผู้ใหญ่ก็ตาม ถ้ารู้แจ้งชัดซึ่งพระนิพพานแล้ว
 ก็ควรเป็นครูเป็นอาจารย์ และควรนับถือเป็นครูเป็นอาจารย์ได้ แม้จะเป็น
 ผู้ใหญ่สูงศักดิ์ปานใดก็ตาม ถ้าไม่รู้ไม่เข้าใจแล้ว ไม่ควรนับถือเป็นครูเป็น
 อาจารย์เลยๆ ดูก่อนอานนท์ ถ้าอยากได้สุขอันใด ก็ควรรู้จักสุขอันนั้นก่อนจึง
 จะได้ เมื่ออยากได้สุขในพระนิพพาน ก็ควรให้รู้จักสุขในพระนิพพาน อยาก
 ได้สุขในมนุษย์และสวรรค์ ก็ให้รู้จักสุขในมนุษย์และสวรรค์นั้นก่อนจึงจะได้
 ถ้าไม่รู้จักสุขอันใด ก็ไม่อาจยังความสุขอันนั้นให้เกิดให้มีขึ้นได้ ไม่เหมือน
 ทุกข์ในนรก อันทุกข์ในนรกนั้น จะรู้ก็ตาม ไม่รู้ก็ตาม ถ้าทำกรรมที่เป็นบาป
 แล้ว ผู้ที่รู้หรือผู้ที่ไม่รู้ ก็ตกนรกเหมือนกัน ถ้าไม่รู้จักนรกก็นึกไม่มีเวลาพ้น
 จากนรกได้ ถึงจะทำบุญให้ทานสักปานใดก็ไม่อาจพ้นจากนรกได้ แต่มิใช่ว่า
 ทำบุญให้ทานไม่ได้บุญ ความสุขที่ได้รับแต่การทำบุญนั้นมีอยู่ แต่ว่าเป็น
 ความสุขที่ยังไม่พ้นจากทุกข์ในนรก เมื่อยังไม่รู้ไม่เห็นนรกตราบใด ก็ยังไม่
 พ้นจากนรกอยู่ตราบนั้น ครั้นได้เข้าถึงนรกแล้วเมื่อได้รู้ทางออกจากรกได้
 แล้ว ปรารถนาจักพ้นจากนรกก็นพ้นได้ เมื่อไม่อยากพ้นก็ไม่อาจพ้นได้ ต้องรู้
 ประจักษ์แจ้งชัดว่านรกอยู่ในที่นั้นๆ มีลักษณะอาการอย่างนั้นๆ และควรรู้

จักทางออกของนรกให้แจ้งชัด ทางออกจากรกนั้นคือ คีล ๕ คีล ๑๐ คีลพระปาฏิโมกข์นั่นเอง เมื่อรู้แล้วอยากจะออกให้พ้นก็ออกได้ ไม่อยากจะออกให้พ้น ก็พ้นไม่ได้ ผู้ที่รู้กับผู้ที่ไม่รู้ ย่อมได้รับความทุกข์ในนรกเหมือนกัน ส่วนความสุขในมนุษย์และสวรรค์และพระนิพพานนั้น ต้องรู้จักจึงจะได้ ถ้าไม่รู้จักไม่เข้าใจไม่ได้เลย มีอาการต่างกันอย่างนี้ ดูก่อน อานนท์ เมื่ออยาก รู้จักนรกและสวรรค์และพระนิพพาน ก็ควรให้รู้เสียในเวลาก่อนที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่ออยากพ้นทุกข์ในนรก ก็รีบออกให้พ้นเสียแต่ยังไม่ตาย เมื่ออยากได้ สุขในมนุษย์หรือในสวรรค์หรือในพระนิพพาน ก็ให้รีบชวนชวาทาสุขเหล่านี้ ไว้ แต่เมื่อยังไม่ตายจะถือว่าตายแล้วจึงจักพ้นทุกข์ในนรก ตายแล้วจึงจักไป สวรรค์ไปพระนิพพานดังนี้ เป็นอันใช้ไม่ได้ เสียประโยชน์เปล่า อย่าเข้าใจ ว่าเมื่อมีชีวิตอยู่ สุขอย่างหนึ่ง เมื่อตายไปแล้วมีสุขอีกอย่างหนึ่งเช่นนี้เป็น ความที่เข้าใจผิดโดยแท้ เพราะจิตต์มีดวงเดียว เมื่อมีชีวิตอยู่ก็จิตต์ดวงนี้ เมื่อตายไปแล้วก็จิตต์ดวงนี้ เมื่อมีชีวิตอยู่ได้รับทุกข์ฉันทใด แม้เมื่อตายไปแล้วก็ได้รับทุกข์ฉันทนั้น เมื่อมีชีวิตอยู่มีความสุขฉันทใด เมื่อตายไปแล้วก็ได้รับความสุขฉันทนั้นไม่ต้องสงสัย เมื่อยังมีชีวิตอยู่ยังไม่รู้ไม่เห็นซึ่งความทุกข์ และความสุข มีสภาวะปานดังนี้ เมื่อตายไปแล้วยิ่งซ้ำร้าย จะมีทางรู้ทางเห็น ด้วยอาการอย่างไร เมื่อตายไปแล้วยิ่งซ้ำร้าย จะมีทางรู้ทางเห็นด้วยอาการ ใดอย่างไร พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาแก่ข้าฯ อานนท์ด้วยประการดังนี้ ฯ

ตทนนุรี ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า อานนท ดูก่อน อานนท์ บุคคลผู้ใดมิได้ทำบุญให้ทานรักษาศีลเป็นต้น ไว้สำหรับตัว เสียก่อนแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ผู้นั้นก็เป็นคนหลงบุคคลผู้ใดอยากได้ความสุข

แต่มิได้กระทำตนให้ได้รับความสุขไว้ก่อน แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่เข้าใจเสียว่าตายไปแล้วภายหลังจึงจักได้รับความสุขเช่นนี้ ผู้นั้นก็เป็นคนหลง บุคคลผู้โดยอยากให้ตนพ้นทุกข์ แต่ไม่ได้กระทำตนให้พ้นทุกข์เสียแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่เข้าใจเสียว่าตายไปแล้วจึงจักพ้นทุกข์ดังนี้ ผู้นั้นก็เป็นคนหลง บุคคลผู้ใดที่ทำความเข้าใจว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่นี้เป็นอย่างหนึ่ง ตายไปแล้วเป็นอีกอย่างหนึ่ง บุคคลผู้นั้นก็เป็นคนหลง บุคคลใดเข้าใจเสียว่า เมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่นี้ ไม่รู้ไม่เห็นไม่ได้ ไม่เป็นก็ช่างเกิดไม่เป็นไร ตายไปแล้วภายหลัง หากจักรู้จักเห็น จักได้ จักเป็น ผู้นั้นก็เป็นคนหลง บุคคลผู้ใดเข้าใจเสียว่า เมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่นี้ สุขหรือไม่สุขก็ช่างเกิด ตายไปแล้วหากจักได้สุข ผู้นั้นก็เป็นคนหลง บุคคลใดถือเสียว่าเมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่นี้ จะทุกข์ก็ดี จะสุขก็ดี จะชั่วก็ดี ก็ช่างเกิด ตายไปแล้วจักไปเป็นอะไรก็ช่างเกิด ใครจักตามไปรู้ไปเห็น ผู้นั้นก็เป็นคนหลงฯ ดูก่อนอานนท์ บุคคลทั้งหลายปรารถนาอยากพ้นทุกข์ หรือปรารถนาอยากได้สุขประเภทใด ก็ควรให้ได้ให้ถึงเสียแต่ในชาตินี้ ถ้าถือเอาภพภาคหน้าเป็นประมาณแล้วชื่อว่า เป็นคนหลงสิ้นทั้งนั้น แม้ความสุขอย่างสูง คือพระนิพพาน ผู้ปรารถนา พึงรีบชวนชวยให้ได้ให้ถึงเสียแต่เมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่นี้ฯ ดูก่อน อานนท์ อันว่าความสุขในพระนิพพานนั้น มี ๒ ประเภท คือดิบ ๑ สุข ๑ ได้ความว่า เมื่อยังเป็นคนมีชีวิตอยู่ได้เสวยสุขในพระนิพพานนั้น ได้ชื่อว่าพระนิพพานดิบ เมื่อตายไปแล้วได้เสวยสุขในพระนิพพานนั้น ชื่อว่าพระนิพพานสุข พระนิพพานมี ๒ ประเภท เท่านั้น นิพพานโลกีย์ นิพพานพรหม เป็นนิพพานหลง ไม่นับเข้าในที่นี้ พระนิพพานดิบนั้นเป็นของสำคัญ ควรให้รู้ ให้เห็น ให้ได้ ให้ถึงไว้เสียก่อน

ตาย ถ้าไม่ได้พระนิพพานดิบนี้แล้ว ตายไปจักได้พระนิพพานสุกนั้นไม่มีเลย ถ้าไม่รู้ไม่เข้าใจ ก็ยังไม่มีทางได้ แต่รู้แล้วเห็นแล้วพยายามจะให้ได้ ให้ถึงก็แสนยาก แสนลำบาก ยิ่งนักหนา ผู้ใดเห็นว่าพระนิพพานมีอย่างเดียว ตายแล้วจึงจะได้ ผู้นั้นชื่อว่าเป็นคนหลง ส่วนพระนิพพานดิบนั้น จักจัดเอาความสุขอย่างละเอียดเหมือนอย่างพระนิพพานสุกนั้นไม่ได้ แต่ก็เป็นความสุขอันละเอียดสุขุมหาสิ่งเปรียบมิได้อยู่แล้ว แต่หากยังมีกลิ่นรสแห่งทุกข์กระทบ ถูกต้องอยู่ จึงไม่ละเอียดเหมือนพระนิพพานสุก เพราะนิพพานสุกไม่มีกลิ่นรสแห่งทุกข์มากล้ากลาย ปราศจากสรรพสิ่งทั้งปวง แต่พระนิพพานดิบนั้น ต้องให้ได้ไว้ก่อนตาย ๆ ถูก่อนอานนท์ อันว่าพระนิพพานดิบนั้น พึงให้ดูอย่างแผ่นพระธรรมมีลักษณะอาการฉันใด ก็ให้ตัวเรามีลักษณะอาการฉันนั้น ถ้าทำได้เช่นนั้นก็ได้ชื่อว่าถึงพระนิพพานดิบ ถ้าทำไม่ได้แต่พูดว่าอยากได้ จะพูดมากมายเท่าไรก็ตามก็ไม่อาจที่จะถึงเลย ถ้าปรารถนาจักถึงพระนิพพานแล้ว ต้องทำจิตต์ทำใจของตนให้เป็นเหมือนแผ่นดินเสียก่อน ไม่ใช่เป็นของทำได้ด้วยง่าย ต้องพากเพียรลำบากยากยิ่งนักจึงจักได้ จะเข้าใจว่าปรารถนาเอาด้วยปากก็จงจักได้ อย่างนี้เป็นคนหลงไปใช้ไม่ได้ ต้องทำตัวทำใจให้เป็นเหมือนแผ่นดินให้จงได้ ลักษณะของแผ่นดินนั้น คนและสัตว์ทั้งหลายจะทำร้ายทำตีกกล่าวร้ายกล่าวตีประการใด มหาปรุพินันก็มีได้รู้โกรธรู้เคือง ที่ว่าทำใจให้เหมือนแผ่นดินนั้น คือให้วางใจเสียอย่าเอื้อเพื่ออาลัยว่าใจของตน ให้ระลึกลอยๆว่าตัวมาอาศัยอยู่ไปชั่วคราวเท่านั้น เขาจะนึกจะคิดอะไรก็อย่าตามเขาไป ให้เข้าใจอยู่ว่าเราอยู่ไปคอยวันตายเท่านั้น ประโยชน์อะไรกับวัตถุเข้าของและตัวตนอันเป็นของภายนอก แต่ใจซึ่งเป็นของภายในและเป็นของสำคัญ ก็ยัง

ต้องให้ปล่อยให้วางอย่าถือเอาว่าเป็นของๆ ตัว กล่าวไว้แต่พอให้เข้าใจเพียงเท่านี้โดยสังเขป ดูก่อนานนที คำที่ว่าให้ปล่อยวางจิตต์ใจนั้น คือว่าให้ละความโลภความโกรธความหลงทั้งปวงเสีย ซึ่งการร้ายและการดีที่บุคคลนำมากล่าว มีลามเลื่อมลาม มียศเสื่อมยศ นินทาสรรเสริญสุขทุกข์อย่ายินดีอย่ายินร้ายแม้ปัจจัยเครื่องบริโภคเป็นต้นว่าอาหารการกิน ผ้านุ่งเครื่องนุ่งห่มและที่อยู่ที่นอน เกษัตริย์สำหรับแก้โรค ก็ให้ละความโลภความหลงในปัจจัยเหล่านั้นเสีย ให้มีความมักน้อยในปัจจัย แต่มิใช่ว่าจะห้ามเสียไม่ให้กินไม่ให้หุงห่ม ไม่ให้อาศัย ในสถานที่ไม่ให้กินหยุดกินยาเช่นนั้นก็หาไม่ได้ คือให้ละความโลภในปัจจัยเท่านั้น คือว่าเมื่อได้อย่างตัวอย่างปรารถนาก็ให้บริโภคอย่างตัวอย่างปรารถน ได้อย่างเลวทราม ต่ำช้า ก็ให้บริโภคอย่างเลวทรามต่ำช้าตามมีตามได้ ไม่ให้ใจชุ่มมัวด้วยความโลภ ความหลง อย่างนี้แลชื่อว่าปล่อยวางใจเสียได้ ถ้ายังเลือกปัจจัยอยู่ คือ ปล่อยให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงเข้าครอบงำ เพราะเหตุแห่งปัจจัย ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ ชื่อว่ายังถือจิตต์ถือใจอยู่ ยังไม่ถึงพระนิพพานได้เลย ถ้าละความโลภ โกรธหลงในปัจจัยนั้นได้แล้ว จึงชื่อว่าทำตัวให้เป็นเหมือนแผ่นดิน เป็นอันถึงพระนิพพานได้โดยแท้ มีคำสอดเข้ามาในที่นั้นว่า เหตุไฉนจึงมิให้ถือใจเมื่อไม่ให้ถือเช่นนั้น จะให้เอาใจไปไว้ที่ไหน เพราะไม่ใช่ใจของคนอื่น เป็นใจของตัวแท้ๆ ที่จะเป็นอยู่ได้ทุกวันนี้ก็เพราะใจนี้เอง ถ้าไม่มีใจนี้แล้วก็ตายเท่านั้น จะให้วางใจเสียแล้วจะรู้จะเห็นอะไร มีคำวิเศษนาว่า ผู้ที่เข้าใจว่าใจนั้นเป็นตัวจริงๆ ผู้นั้นก็เป็นคนหลง ความจริงไม่ใช่จิตต์ใจของเราแท้ ถ้าหากเป็นจิตต์ใจของเราแท้ ก็คงบังคับได้ตามประสงค์ ว่าอย่าให้แก่อย่าให้ตาย

ก็คงจะได้สักอย่าง เพราะเป็นของตัว อันที่แท้จิตใจนั้น หากเป็นลมอันเกิดอยู่สำหรับโลก ไม่ใช่จิตใจของเรา โลกเขาตั้งแต่งไว้ก่อนเรา เราจึงเข้ามาอาศัยอยู่กับด้วยลมจิตใจ ณ กาลเป็นนายหลัง ถ้าหากว่าเป็นจิตใจของเรา เราพาเอามาเกิด ครั้นเกิดขึ้นแล้วด้วยจิตใจนั้นก็หมดไป ใครจะเกิดขึ้นมาได้อีก นี่ไม่ใช่จิตใจของใครสักคนเป็นของมีอยู่สำหรับโลก ผู้ใดจะเกิดก็ถือเอาลมนั้นเกิดขึ้น ครั้นได้แล้วก็เป็นจิตใจของตน ที่จริงเป็นของสำหรับโลกทั้งสิ้น ที่ว่าจิตใจของตนนั้น ก็เพียงให้รู้ซึ่งการบุญการกุศล การบาปการอกุศล และเพียงให้รู้ทุกข์สุขสวรรค์ และพระนิพพาน ถือไว้ให้ถึงที่สุดเพียงพระนิพพานเท่านั้น ถ้าถึงพระนิพพานแล้วต้องวางจิตใจให้แก่โลกตามเดิมเสียก่อน ถ้าวางไม่ได้เป็นโทษ ไม่อาจถึงพระนิพพานได้ มีค่าแก่ไว้อย่างนี้

ตทนตรี ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า อานนท ดูก่อน อานนท บุคคลทั้งหลายที่หลงขึ้นไปบังเกิดในรูปพรหมอันปราศจากความรู้นั้น ก็ล้วนแต่บุคคลผู้ที่ปรารถนาพระนิพพาน แต่ไม่รู้จักวางใจให้สิ้นให้หมดทุกข์นั่นเอง ไม่รู้จักวางจิตต์วิญญานอันตนเข้ามาอาศัยอยู่ด้วย ลมของโลก ทำความเข้าใจว่าเป็นจิตต์ของตัว และเข้าใจว่าพระนิพพานมีอยู่ในเมืองบนนั้น ตัวก็นึกเข้าใจเอาว่าจิตต์ของตัวขึ้นไปเป็นสุขอยู่ในที่นั้น ครั้นตายก็เลยพาเอาตัวหลงขึ้นไปอยู่ในที่อันไม่มีรูป ตามที่จิตต์ตนสำนึกไว้นั้น ๆ ดูก่อนอานนทผู้ที่หลงขึ้นไปอยู่ในรูปพรหมแล้ว และจักได้ถึงโลกุตตรนิพพานนั้นช้านานยิ่งนัก เพราะว่าอายุของอรุปรหมนั้นยืนนัก จะนับว่าเท่านั้นเท่านั้น มีอาจนับได้ จึงชื่อว่านิพพานโลกีย์ ต่างกันแต่มีได้ดับวิญญานเท่านั้น ถ้า

หากดับวิญญาณก็เป็นพระนิพพานโลกุตตระได้ ส่วนความสุขความสำราญในพระนิพพานทั้ง ๒ นั้น ก็ประเสริฐเลิศเสมอกัน ไม่ต่างกัน แต่นิพพานโลกีย์เป็นนิพพานที่ไม่สิ้นสุดเท่านั้น เมื่อสิ้นอำนาจของฉานแล้วยังต้องมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย ร้าย และดี คุณและโทษ สุขและทุกข์มีอยู่เต็มที เพราะเหตุนั้นผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งจะปรารถนานิพพานพรหมไม่มีเลย ย่อมมุ่งต่อโลกุตตรนิพพานด้วยกันทั้งนั้น แต่ไม่รู้จักปล่อยวางวิญญาณจึงหลงไปเกิดเป็นอรูปพรหม ส่วนโลกุตตรนิพพานนั้นปราศจากวิญญาณ วิญญาณยังมีอยู่ในที่ใด ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ยังมีอยู่ในที่นั้น โลกุตตรนิพพานปราศจากวิญญาณจึงไม่มีเกิด ไม่มีแก่ ไม่มีเจ็บ ไม่มีตาย มีแต่ความสุขสบายปราศจากอามิส หากความสุขอันใดจะมาเปรียบด้วยพระนิพพานไม่มีขึ้นชื่อว่าความเกิด ความตาย ความร้าย ความดี บาป บุญ คุณ โทษ สุข ทุกข์ ความทุกข์ ยากลำบากเข็ญใจ ทุกข์โศกโรครภัยไข้เจ็บ สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่มีในพระนิพพานเลย พระพุทธเจ้าตรัสแก่ข้า ฯ อานนท์ ดังนี้แล ฯ

ศิริมานนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

ตทนนฺตริ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่าอานนท บุคคลผู้ปรารถนาพระนิพพาน แต่ยังไม่ปล่อยวางใจไม่ได้ ยังอาลัยถึงความสุขอยู่ คิดว่าพระนิพพานอยู่ในที่นั่นที่นี่ จะเอาจิตต์แห่งตนไปเป็นสุขใจที่แห่งนั้น ครั้นจักปล่อยวางใจเสีย ก็กลัวว่าจะไม่มีอันใดนำไปให้เป็นสุขถือใจอาลัยสุข เหตุนั้น จึงมิได้พ้นนิพพานพรหม ฯ ดูก่อนอานนท เราตถาคตแสดงว่าให้ ปลงใจให้วางใจนั้น เราชี้ข้อสำคัญเอาที่สุดมาแสดงเพื่อให้รู้ให้เข้าใจได้ง่าย การวางใจปลงใจนั้น คือ วางสุข วางทุกข์ วางบาป บุญ คุณ โทษ วางโลก โกรธ หลง วางลาภ ยศ นินทา สรรเสริญ หมดทั้งสิ้น เหมือนดั่งไม่มีหัวใจ

จึงชื่อว่าทำให้เหมือนแผ่นดิน ถ้ายังทำไม่ได้ อย่าหวังว่าจักได้โดยโลกุตตรนิพพานเลย ถ้าทำตัวให้เหมือนแผ่นดินได้ในกาลใด พึงหวังเกิดซึ่งโลกุตตรนิพพาน คงได้คงถึงในกาลนั้นโดยไม่ต้องสงสัย พระนิพพานเป็นของได้ด้วยยากยิ่งนัก แสคนคนจะได้แต่ละคนก็ทั้งยาก ๆ ดูก่อนอนานนท์ ผู้มิได้ทำ อริยมรรคปฏิบัติทำให้เต็มที่ ยังเป็นปุถุชนหนาไปด้วยกิเลส หาปัญญามิได้ และ จักวางใจทำตัวให้เป็นเหมือนแผ่นดินนั้นไม่อาจทำได้เลย เหตุที่เขาวางใจไม่ได้ เขายังถือใจอยู่ว่าเป็นของๆ ตัวแท้จึงต้องทรมานทนทุกข์อยู่ในโลก เวียนว่ายตายเกิดแล้วๆ เล่าๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ๆ ดูก่อนอนานนท์ ผู้ที่วางใจทำตัวให้เป็นเหมือนแผ่นดินได้นั้นมีแต่บุคคลผู้เป็นนักปราชญ์และเป็นสัตบุรุษจำพวกเดียวเท่านั้น เพราะท่านไม่ถือตนถือตัว ท่านวางใจให้เป็นเหมือนแผ่นดิน ท่านจึงได้พระนิพพาน ส่วนผู้ที่ถือตัวถือใจปล่อยวางมิได้นั้น แต่ล้วนเป็นคนโง่คนเขลาสิ้นทั้งนั้น บุคคลที่เป็นสัตบุรุษท่านเห็นแจ้งชัดซึ่งอนัตตา ท่านถือใจของท่านไว้ก็เพียงให้รู้บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ และไม่ใช้ประโยชน์ รู้ศีลทานการกุศลและอกุศล รู้ทางสุขทางทุกข์ในมนุษย์และสวรรค์และพระนิพพานเท่านั้น ครั้นถึงที่สุดท่านก็ปล่อยวางเสียตามสภาวะแห่งอนัตตา ส่วนคนโง่เขลานั้นถือตนถือตัว ถือว่าร่างกายเป็นอัตตาตัวตน จึงปล่อยวางมิได้ ๆ ดูก่อนอนานนท์ อันว่าบุคคลที่ถือใจนั้นย่อมเป็นคน มักโลก มักโกรธ มักหลง บุคคลจำพวกใดที่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความโลภ ความโกรธ ความหลงนั้น จะเป็นนักบวชก็ตามเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม ก็หาความสุขมิได้ เมื่องหน้าแต่ตายไป ก็หาความสุขในมนุษย์และสวรรค์มิได้เลย ย่อมมีอบายเป็นที่ไป ณ เมื่องหน้าโดยแท้ ๆ ดูก่อนอนานนท์ บุคคลทั้งหลายผู้ปรารถนาพระนิพพาน จงวางเสีย

ซึ่งใจอย่าอาลัยความสุข การวางใจก็คือวางสุขวางทุกข์และบาปบุญคุณโทษ ร้ายดี ซึ่งเป็นของสำหรับโลกนี้เสียให้สิ้น สิ่งเหล่านี้สร้างไว้สำหรับโลกนี้ เท่านั้น เมื่อต้องการพระนิพพานแล้วต้องปล่อยวางไว้ในโลกนี้สิ้นทั้งนั้น จึงจะ
 ได้รับความสุขในพระนิพพานซึ่งเป็นความสุขอย่างยิ่ง เป็นความสุขอันหาส่วน
 เปรียบมิได้ ๆ ดูก่อนอนานนท์ เมื่อจะถือเอาความสุขในพระนิพพานแล้ว ก็ให้
 วางใจในโลกีย์นี้เสียให้หมดสิ้น อันว่าความสุขในโลกีย์ก็มีอยู่ในอินทรีย์ทั้ง ๖
 นี้เท่านั้น ในอินทรีย์ ๖ นั้น ยกเอาใจไว้เป็นเจ้า เอาประสาททั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก
 ลิ้น กาย นั้นเป็นกามคุณทั้ง ๕ ประสาททั้ง ๕ นี้เอง เป็นผู้แต่งความสุขให้
 แต่เจ้าพระยาจิตตราช ประสาทตานั้น เขาได้เห็นได้ดูรูปวัตถุสิ่งของอันดีอัน
 งามต่างๆ ก็นำความสุขไปให้แก่เจ้าพระยาจิตตราช ประสาทหูนั้น เมื่อเขา
 ได้ยินได้ฟังศัพท์สำเนียงเสียงที่ไพเราะเป็นที่ชื่นชมทั้งปวง ก็นำความสุข
 สนุกสนานไปให้แก่เจ้าพระยาจิตตราช ประสาทจมูกนั้น เมื่อได้สูดดม กลิ่น
 สุกันธรส ของหอมต่างๆ ก็นำความสุขไปให้แก่เจ้าพระยาจิตตราช ประสาท
 ลิ้นนั้น เมื่อเขาบริโภคอาหารอันโอชะรสพิเศษต่างๆ ก็นำความสุขสนุกสนาน
 ไปให้แก่เจ้าพระยาจิตตราช ประสาทกายนั้น เมื่อเขาได้ถูกต้องพูกเบาเหมาะ
 หมอนและนุ่งท่อมประดับประดาเครื่องกุฎกันที่อันสวยงามและบริโภคกามคุณ
 ก็นำความสุขสนุกสนานไปให้แก่เจ้าพระยาจิตตราช เจ้าพระยาจิตตราชนั้นก็
 คือใจนั่นเอง ส่วนใจนั้นเป็นใหญ่เป็นผู้คอยรับความสุขสนุกสนานแต่อย่าง
 เดียวเท่านั้น ส่วนประสาททั้ง ๕ เป็นผู้สำหรับนำความสุขไปให้แก่ใจประสาท
 ทั้ง ๕ จึงชื่อว่ากามคุณ ส่วนความสุขในโลกนี้มีแต่กามคุณทั้ง ๕ นี้เท่านั้น
 จะเป็นเจ้าประเทศราชในบ้านน้อยเมืองใหญ่ตลอดขึ้นไปจนถึงเทวโลก ก็มี

แต่ถามคุณทั้ง ๕ เท่านั้น ๆ ดูก่อนอนานนท์ ผู้ที่จะนำตนไปให้เป็นสุขในพระนิพพาน ต้องวางเสียซึ่งความสุขในโลกีย์ ถ้าวางไม่ได้ก็ไม่ได้ความสุขในพระนิพพานเลย ถ้าวางสุขในโลกีย์มีได้ก็ไม่พ้นทุกข์ ด้วยความสุขในโลกีย์เป็นความสุขที่เจืออยู่ด้วยทุกข์ ครั้นเมื่อถือเอาสุขก็คือเอาทุกข์นั่นเอง ครั้นไม่วางสุขก็คือไม่วางทุกข์นั่นเอง จะเข้าใจว่าเราจะถือเอาแต่สุขทุกข์ไม่ต้องการดังนี้ไม่ได้เลย เพราะสุขทุกข์เป็นของเนื่องด้วยกัน ถ้าไม่วางสุขเสียก็เป็นอันไม่พ้นทุกข์ ๆ ดูก่อนอนานนท์ บุคคลทั้งหลายผู้ที่รู้ว่าสุขติดอยู่นั้นหายากยิ่งนัก มีแต่เราตถาคตผู้ประกอบด้วยทศพลญาณเท่านั้น บุคคลทั้งหลายที่ยังเป็นปุถุชนคนโง่เขลา นั้น ทำความเข้าใจว่า สุขก็มีอยู่ต่างหาก ทุกข์ก็มีอยู่ต่างหาก ครั้นเราถือเอาสุขเราก็ได้สุข เราไม่ถือเอาทุกข์ ๆ ก็ไม่มีดังนี้ เพราะเหตุที่เขาไม่รู้ว่าจะสุขกับทุกข์ติดกันอยู่เขาจึงไม่พ้นทุกข์ เมื่อผู้ใดอยากพ้นทุกข์ให้วางสุขเสีย ก็เป็นอันละทุกข์วางทุกข์ด้วยเหมือนกัน ใครเล่าจะมีความสามารถพรากสุขทุกข์ออกจากกันได้ แต่เราตถาคตก็ไม่มีความพิเศษที่จะพรากจากกันได้ ถ้าหากเราตถาคตพรากสุขและทุกข์ออกจากกันได้ เราจะปรารถนาเข้าสู่นิพพานทำไมเราก็จะถือเอาแต่สุขอย่างเดียว เสียแต่ความสุขอยู่ในโลกเท่านั้น ก็เป็นอันสุขสบายพออยู่แล้ว นี่ไม่เป็นเช่นนั้น เราแสวงหาสุขโดยส่วนเดียวไม่มีทางอื่นที่จะพึงได้ เราจึงวางสุขเสีย ครั้นวางสุขแล้วทุกข์ไม่ต้องวางก็หายไปเองอยู่กับเราไม่ได้ เราจึงสำเร็จพระนิพพานพ้นจากกองทุกข์ด้วยประการดังนี้ ๆ ดูก่อนอนานนท์ อันสุขในโลกีย์นั้นถ้าตรวจตรองให้แน่นอนแล้ว ก็หากเป็นกองแห่งทุกข์นั่นเอง เขาหากเกิดมาเป็นมิตรติดกันอยู่ ไม่มีผู้ใดจักพรากออกจากกันได้ เราตถาคตกลัวทุกข์เป็นอย่างยิ่ง หากทางชนะทุกข์มิได้จึง

ปรารถนาเข้าพระนิพพาน เพราะเหตุกลัวทุกข์อย่างเดียว พระพุทธเจ้าเทศนา
แก่ข้า ๆ อานนท์ ดังนี้แล ฯ

ตทนนตรี ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาสืบต่อไปอีกว่า อานนท์
ดูก่อนอานนท์ กุศลธรรมและอกุศลธรรมนั้น ได้แก่กองกิเลส ๑,๕๐๐ นั้นเอง
อภัยกถุศลธรรมนั้น คือ องค์พระนิพพาน ครั้นพ้นจากกองกุศลและ
อกุศลธรรมนั้นแล้วจึงเป็นองค์แห่งพระอรหันต์ และพระนิพพานโดยแท้ ถ้ายัง
ไม่พ้นจากกุศลและอกุศลตราบใดก็ยังไม่เป็นอภัยกถุศตราบนั้น คือยังไม่
เป็นองค์พระอรหันต์ ยังไม่เป็นองค์พระนิพพานได้ ฯ ดูก่อนอานนท์ กุศลนั้น
ได้แก่กองสุข อกุศลนั้นได้แก่กองทุกข์ กองสุขและกองทุกข์นั้น หากเป็นของ
เกิดติดเนื่องอยู่ด้วยกัน ไม่มีใครจักพรากให้แตกออกจากกันได้ ครั้นถือเอา
กุศลกองสุขแล้ว ส่วนอกุศลคือกองทุกข์นั้น แม้ไม่ถือเอาก็เป็นอันได้อยู่เอง ฯ
ดูก่อนอานนท์ เมื่อบุคคลต้องการพระนิพพานก็ให้วางเสียซึ่งความสุขนั้นก่อน
ความสุขในโลกิยนั้นเองชื่อว่ากุศล จึงจักถึงพระนิพพาน ถ้าหากว่าไม่มีความ
สามารถ คือไม่อาจทำพระนิพพานให้แจ้งได้ ก็ให้ยึดถือเอากุศลนั้นไว้ก่อน
พอให้ได้ความสุขในมนุษย์และสวรรค์ แต่ใจให้พ้นทุกข์นั้นไม่ได้ ถ้าแลเมื่อรู้
อยู่ว่าตนจักพ้นทุกข์ไม่ได้ ก็ให้ยึดถือเอากุศลนั้นไว้เป็นสะพานสำหรับไต่ไปสู่
ความสุข ถ้ารู้ว่าตนยังไม่พ้นทุกข์ ช้ำมาวางกุศลเสียก็ยิ่งช้ำร้าย เพราะเมื่อ
วางกุศลเสียแล้ว ตนก็จักเข้าไปหากองอกุศล คือ กองบาปเท่านั้น เมื่อตกเข้าไป
ในกองอกุศล อกุศลนั้นก็จจะนำตัวไปทนทุกข์เวทนาในอบายภูมิทั้ง ๔ ทา
ความสุขในโลกมิได้เลย เพราะเหตุนั้น เมื่อตนยังไม่ถึงพระนิพพาน ก็ให้
บำเพ็ญกุศลไว้พอจะได้อาศัยเป็นสุขสบายไปในชาตินี้และชาติหน้า ภนฺเต

ข้าแต่พระอริยกัสสป พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้าฯ อานนที่ดังนี้ ฯ

ตทนนฺตริ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า **อานนท** ดูก่อนอานนที่ เราตถาคตจักแสดงในข้ออันเป็นที่สุดแต่โดยย่อๆ พอให้เข้าใจง่าย ที่สุดก็คือจิตต์กับตณหา จิตต์นั้นจำแนกออกไปเรียกว่ากองกุศล คือ กองสุข ตณหานั้นจำแนกออกไปเรียกว่ากองอกุศล คือกองทุกข์ ตันเง้าเค้ามูลแห่งทุกข์นั้น ก็คือจิตต์และตณหานี้เอง จิตต์เป็นผู้คิดให้ได้เป็นมีสุขขึ้น ส่วนตณหานั้นก็ได้เกิดตามเห็นตาม จิตต์มีความสุขมากขึ้นเท่าใด ตณหานั้นก็ให้เกิดทุกข์ตามมากขึ้นไปเท่านั้น ฯ ดูก่อนอานนที่ แต่เมื่อถึงต้นเมื่อเราตถาคต ยังไม่รู้แจ้งว่าสุขและทุกข์ติดอยู่ด้วยกัน เราก็ถือเอาแต่กุศลจิตต์อันเดียวหมาย จักให้เป็นสุขอยู่ทุกข์เมื่อ ส่วนทุกข์จักไม่ให้มีมา ก็ตั้งหน้าบ่าเพื่อกุศลจิตต์เรื่อยไป เมื่อได้สุขเท่าใด ทุกข์ก็พลอยเกิดมีเท่านั้น ครั้นภายหลังเราพิจารณา ด้วยญาณจักขุปัญญาและเห็นแจ้งชัดว่า สุขและทุกข์ติดอยู่ด้วยกัน ครั้นรู้แจ้งแล้วก็ตรึกตรองหาอุบายที่จะกำจัดสุขและทุกข์ ให้พรวดออกจากกันนั้นแสนยากแสนลำบากเหลือกำลังจนสิ้นปัญญาหาทางไปมาไม่ได้ เราตถาคตจึงวางเสีย ซึ่งสุขคืนให้แก่ทุกข์ คือวางใจไว้ให้แก่ตณหา ครั้นเราวางใจให้แก่ตณหาแล้ว ความสุขในพระนิพพานก็เลยเข้ามารับเราให้ถึงพระนิพพานดับ ในขณะที่นั้นพร้อมกับด้วยเราวางใจไว้ให้แก่ตณหา ฯ ดูก่อนอานนที่ เมื่อวางใจได้จึงเป็น อภัยากฤต จึงเรียกชื่อว่าถือเอาอภัยากฤตเป็นอารมณ์ เป็นองค์พระอรหันต์ คือได้เข้าถึงอยู่ในพระนิพพานด้วยอาการดังนี้ ฯ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาแก่ข้าฯ อานนที่ สืบต่อไปอีกว่า **อานนท** ดูก่อนอานนที่อันว่าอรหันต์นั้น จะได้มีจำเพาะแต่เราตถาคตพระองค์เดียวก็หาไม่ได้ ย่อมมีเป็นของสำหรับโลก

สำหรับไว้โปรดสัตว์โลกทั่วไป ไม่ใช่ของแห่งเรตถาคตและของผู้หนึ่งผู้ใดเลย ฯ ดูก่อนอานนท์ เรตถาคตเป็นผู้ไกลจากกิเลสแล้วจึงได้ซึ่งพระอรหันต์ บุคคลผู้ใดปราศจากกิเลสแล้วบุคคลผู้นั้นก็เป็นผู้ได้พระอรหันต์ เสมอกันทุกคน บุคคลผู้ใดที่ยังไม่ปราศจากกิเลส ถึงแม้จะอ้อนวอนเรตถาคตว่า อรหันต์ๆ ดังนี้จนถึงวันตาย ก็ไม่อาจได้ซึ่งพระอรหันต์เลย เป็นแต่กล่าวด้วยปากเปล่าๆ เท่านั้น และมาเข้าใจว่า การละกิเลสได้หรือไม่ได้นั้นไม่เป็นปรมาณ เมื่อได้อ้อนวอนหาซึ่งองค์พระอรหันต์เจ้าด้วยปากด้วยใจแล้ว พระอรหันต์เจ้าก็จักนำเราให้เข้าสู่นิพพาน เข้าใจเสียอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นคนหลงแท้แท้เมื่อตนยังไม่พ้นลามกมลทินแห่งกิเลส แล้วยังอ้อนวอนพระอรหันต์ที่หมดมลทินกิเลส ให้มาตั้งอยู่ในตัวตนแปดเปื้อนด้วยลามกมลทินแห่งกิเลส จักมีทางได้มาแต่ไหน เปรียบเหมือนดังมีชาติสระอยู่สระหนึ่งเต็มไปด้วยของเน่าของเหม็นสาบระพัตร์ทั้งปวง เป็นสระมีน้ำเน่าเหม็นสาบเหม็นคาวน่าเกลียดยิ่งนัก และมีบุรุษหนึ่งตกอยู่ในสระนั้น หากว่าบุรุษคนนั้นร้องเรียกให้อานนท์ไปอยู่ในสระน้ำเน่ากับเขาด้วย อานนท์จักไปอยู่ด้วยเขาหรือ ฯ ดูก่อนอานนท์ เราจักบอกให้สิ้นเชิง ถ้าอานนท์ลงไปอยู่ในสระกับด้วยบุรุษผู้แปดเปื้อนด้วยน้ำเน่าได้ดังนั้น องค์พระอรหันต์ ก็อาจไปตั้งอยู่กับด้วยบุรุษผู้แปดเปื้อนด้วยราคะกิเลสได้เหมือนกัน ถ้าอานนท์ลงไปอยู่กับด้วยบุรุษผู้แปดเปื้อนไม่ได้ องค์พระอรหันต์ก็ไม่อาจไปตั้งอยู่กับด้วยบุคคลผู้แปดเปื้อนด้วยราคะกิเลสได้เหมือนกันเช่นนั้น ฯ ดูก่อนอานนท์ ท่านจะอาจลงอยู่กับด้วยบุรุษผู้แปดเปื้อนได้หรือไม่ ? มีพุทธฎีกาตรัสถาม ฉะนี้ ข้า ฯ อานนท์ จึงกราบทูลว่า ลงไปอยู่ด้วยไม่ได้ ฯ ถ้าท่านไม่ลงไป บุรุษผู้นั้นก็กล่าววิงวอนท่านอยู่รำไปจะสำเร็จหรือไม่ ? ข้าแต่

พระองค์ผู้เจริญ ถ้าข้าพระองค์ไม่ลงไป บุรุษผู้นั้นก็ทำอะไรแก่ข้าพระองค์ไม่ได้ ความปรารถนาก็ไม่สำเร็จ เป็นแต่วิ่งวอนอยู่เปล่าๆ เท่านั้นเอง ๑ ดูก่อนอานนท์ ข้ออุปมานี้ฉันใด บุรุษผู้จมอยู่ในน้ำเน่าเปรียบเหมือนบุคคลผู้ไม่ปราศจากมลทินลามกแห่งกิเลส พระอรหันต์ นั้นเปรียบเหมือนตัวของอานนท์ อานนท์ไม่ลงไปอยู่กับด้วยบุรุษผู้แปดเป็นอันฉันใด พระอรหันต์ท่านก็ไม่ไปอยู่กับบุคคลผู้แปดเป็นอันด้วยกิเลสลามกฉันนั้น แม้จักวิ่งวอนด้วยปากด้วยใจสักเท่าไรก็ไม่สำเร็จ พระอรหันต์ ท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นผู้พ้นทุกข์แล้ว ท่านไม่น้อมเข้าไปหาบุคคลผู้ใดผู้หนึ่งเลย ครั้นบุคคลผู้ใดปรารถนาความสุขแล้ว จงน้อมตัวเข้าไปหาท่าน ท่านก็โปรดให้ได้ความสุขทุกคน จะเข้าใจว่า พระอรหันต์ท่านเลือกหน้าเลือกบุคคล จะติเตียนอย่างนั้นไม่ควร ถ้าแลผู้ใดพ้นจากกิเลสกามและวัฏฏกามได้แล้ว ชื่อว่าน้อมตัวเข้าไปสู่ท่านๆ ก็โปรดนำเข้าสู่พระนิพพานเสวยสุขอยู่ด้วยท่าน ไม่เลือกหน้าบุคคลเลย เป็นแต่ผู้จมอยู่ด้วยกิเลสมาก ละกิเลสมิได้ ชื่อว่าไม่น้อมตัวเข้าไปหาท่านเอง ๑ ดูก่อนอานนท์ ถึงตัวเราตถาคตก็ต้องน้อมตัวเข้าไปหาท่าน ท่านจึงโปรดให้ตถาคตนี้ได้เป็นครูแก่โลกเห็นปานดังนี้ เพราะว่าพระอรหันต์ท่านเป็นผู้ดี สมควรแก่ผู้เลวทรามต่ำช้าจะเข้าไปหาท่านผู้ดี ผู้สูงศักดิ์โดยส่วนเดียว ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า ๑ อานนท์ ดังนี้แล ๑

ตทนนฺตริ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาสืบไปอีกว่า อานนฺท ดูก่อนอานนท์ บุคคลผู้ใดปรารถนาซึ่งพระอรหันต์ ก็พึงยกตัวและห้ามใจให้ห่างไกลจากกองกิเลส เพราะพระอรหันต์ท่านเป็นผู้ไกลจากกิเลส จะบริกรรมแต่ด้วยปากด้วยใจว่า อรหันฺ ๑ แล้วเข้าใจว่าตนได้พระอรหันต์ เห็นว่าเป็นบุญ

เป็นกุศล จักได้ความสุขในมนุษย์และสวรรค์และพระนิพพาน จะทำความเข้าใจอย่างนี้ไม่สมควร เพราะนามชื่อพระอรหันต์ เราบอกไว้ให้รู้ว่าผู้ไกลจากกิเลส จะถือเอาแต่พระนามว่า อรหันต์ แล้ว เข้าใจว่าตนได้สำเร็จเช่นนี้ไม่ควร เพราะคำที่ว่าอรหันต์ใครๆ ก็กล่าวได้จะมีเป็นพระอรหันต์กันเต็มเมืองหรือ ๑ ดูก่อนอานนท์ พระอรหันต์คือเราตถาคตนี้เอง เหตุที่เราปราศจากกิเลสละกิเลสสิ้นแล้ว เราจึงได้ถึงที่สุดแห่งพระอรหันต์ องค์พระอรหันต์กับเราตถาคต ก็หากเป็นอันเดียวกัน จะร้องเรียกพระอรหันต์ ก็ไม่ผิด ผู้ใดละกิเลสได้สิ้นเชิงแล้ว ผู้นั้นก็ชื่อว่าถึงที่สุดแห่งพระอรหันต์สิ้นด้วยกัน จะได้ถึงพระอรหันต์แต่เราตถาคตองค์เดียวหาไม่ได้ จงเข้าใจองค์แห่งพระอรหันต์ ดังเราตถาคตแสดงมานี้เถิด ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุพระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาแก่ข้า ๑ อานนท์ดังนี้แล ๑

ตทนนฺตริ ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า ดูก่อนอานนท์ สิ่งที่ทำให้สัตว์โลกเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารทรมาณทุกข์อยู่ในนรกและกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานแล้วๆ เล่าๆ ไม่รู้สิ้นสุด นี้มิใช่สิ่งอื่น คือตัวกิเลสและตัณหา ล่องลงให้ดวงจิตต์ของสัตว์ทั้งหลายมิให้พ้นทุกข์ภัยในวัฏฏสงสาร และมีให้ถึงพระนิพพานได้ ถ้าผู้ใดมิได้รู้กองแห่งกิเลสแล้ว ผู้นั้นก็จักประสบภัยได้รับทุกข์ในอบายภูมิทั้ง ๔ มิได้มีเวลาสิ้นสุด ๑ ดูก่อนอานนท์ จะจับตัวตัณหาให้ได้ ถ้าจับได้แล้ว เมื่อตัวต้องทุกข์ก็จะเห็นได้ว่าตัวเป็นอนัตตา ถ้าจับไม่ได้ ก็เห็นตัวเป็นอนัตตาไม่ได้ บุคคลทั้งหลายที่มาเป็นสาธุศิษย์แห่งพระตถาคตนี้ ก็มีความประสงค์ด้วยพระนิพพาน การที่จะรู้ว่าดีหรือชั่วกว่ากัน ก็แล้วแต่กิเลสเป็นผู้ตัดสิน ด้วยว่าพระนิพพานเป็นที่ปราศจากกิเลสตัณหา ถ้าผู้ใดเบาบางจากกิเลสตัณหา ผู้นั้นก็เป็นผู้ดียิ่งกว่าผู้ยังหนา

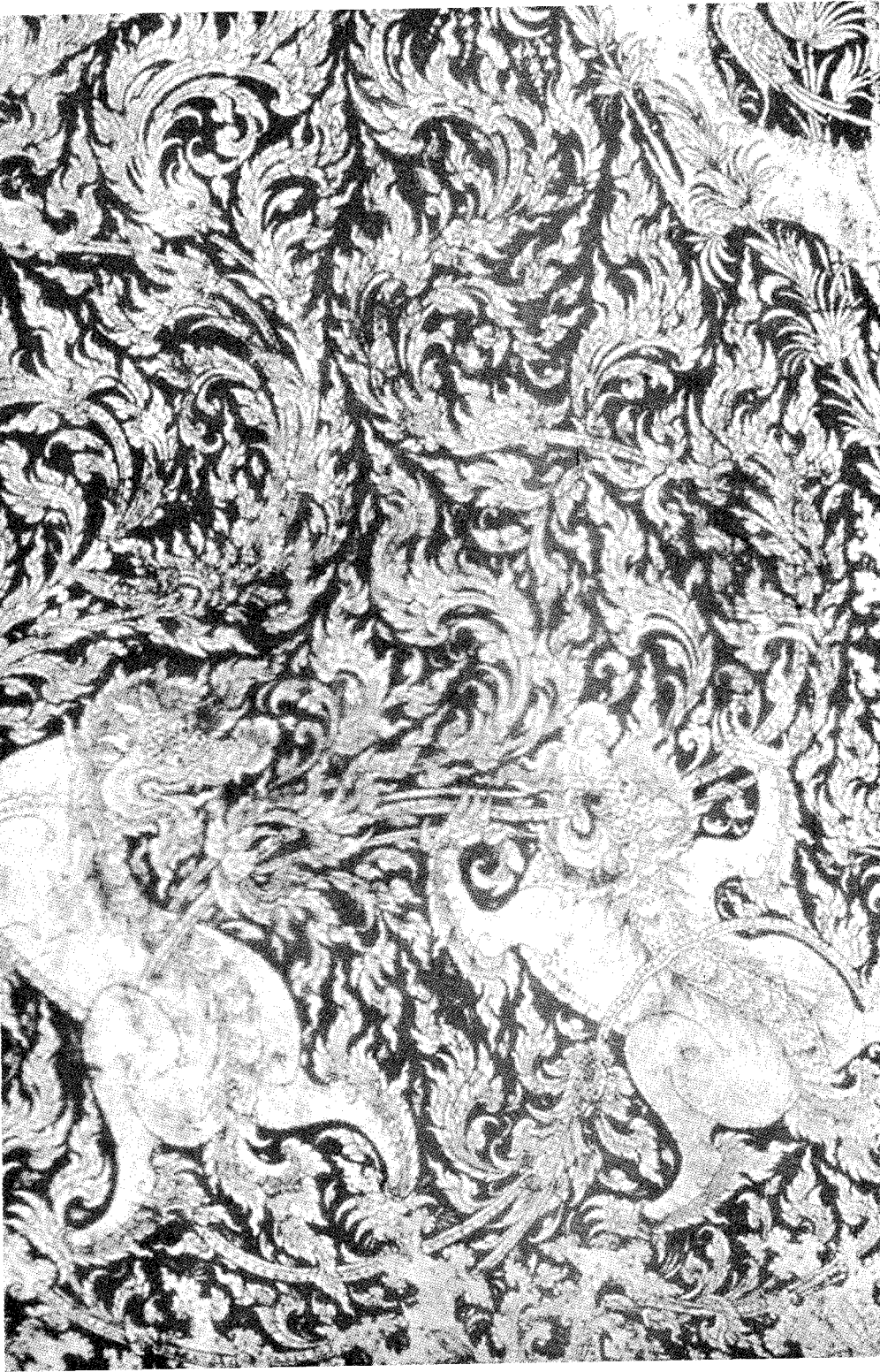
อยู่ด้วยกิเลสตัณหา ผู้ใดตั้งอยู่ในนิจศีลคือศีล ๕ ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นผู้ไม่หนาอยู่ด้วยกิเลส และได้ชื่อว่าเป็นผู้บางจากกิเลสได้ ชั้น ๑ ผู้ใดมาตั้งอยู่ในอภิสศีลคือศีล ๘ ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นผู้บางจากกิเลสได้ ๒ ชั้น ถ้ามาตั้งอยู่ในทศศีลคือศีล ๑๐ ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้บางจากกิเลสได้ ๓ ชั้น ผู้เขามาตั้งอยู่ในศีลพระปาฏิโมกข์คือศีล ๒๒๗ ผู้นั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้บางจากกิเลสได้ ๔ ชั้น ผลอานิสงส์ก็มากขึ้นตามส่วนของศีลนั้น ผู้มีศีลน้อยอานิสงส์ก็น้อย ผู้มีศีลมากอานิสงส์ก็มากขึ้นไปตามส่วนของศีล บุคคลผู้ที่มีได้ตั้งอยู่ในศีล ๕ ถึงจะมีความรู้ความฉลาดมากมายสักเท่าไรก็ดี ก็ไม่ควรจะกล่าวคำประมาทแก่ผู้ที่มีศีล ๕ ผู้ที่มีศีล ๕ ก็ควรยินดีแต่เพียงชั้นศีลของตน ไม่ควรที่จะกล่าวคำประมาทในท่านผู้มีศีล ๘ ผู้ที่มีศีล ๘ ก็ควรยินดีแต่เพียงศีลของตน ไม่ควรที่จะกล่าวคำประมาทในท่านผู้มีศีล ๑๐ ผู้ที่มีศีล ๑๐ ก็ควรยินดีอยู่ในชั้นศีลของตน ไม่ควรที่จะกล่าวคำประมาทในท่านผู้มีศีลพระปาฏิโมกข์ ถ้าขึ้นกล่าวโทษติเตียนท่านผู้มีศีลยิ่งกว่าตน เชื่อว่าเป็นคนหลง เป็นคนห่างจากทางสุขในมนุษย์และสวรรค์ และพระนิพพานแท้ ดูก่อนอนันท์บุคคลผู้ไม่มีศีลปราศจากการรักษาศีลไม่ควรกล่าวคำซึ่งหมิ่นประมาทท่านผู้มีศีล ตัวตั้งอยู่ภายนอกศีลแล้ว มาเข้าใจว่าตนเป็นผู้ดีกว่าท่านผู้มีศีล แล้วกล่าวคำสบประมาทดูหมิ่นในท่านผู้มีศีล บุคคลจำพวกนั้นเชื่อว่าเป็นเจ้ามิจจาภิภูริใหญ่ เชื่อว่าเป็นคนหลงทาง เป็นผู้ห่างจากความสุขในมนุษย์และสวรรค์ฯ ดูก่อนอนันท์ บุคคลผู้ตั้งอยู่ภายนอกศีลนั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้ตั้งอยู่ในระหว่างแห่งกิเลส ยังเป็นผู้หนาแน่นอยู่ด้วยกิเลส แม้จะเป็นผู้มีความรู้ความฉลาดมากมายสักปานใดก็ตาม ก็ไม่ควรถือตัวว่าเป็นผู้ยิ่งกว่าผู้อื่นมีศีล เหตุว่าผู้ที่ไม่มศีลนั้น ยังห่างไกลจาก

พระนิพพานมาก ผู้ที่มีศีลชื่อว่าใกล้ต่อพระนิพพานอยู่แล้ว ถึงจะไม่รู้อะไร แต่เพียงศีลเท่านั้น ก็ยังดีกว่าผู้ไม่มีศีลอยู่นั่นเอง เพราะท่านเป็นผู้บังจากกิเลส บุคคลผู้ที่แน่นอนไปด้วยกิเลส แม้จะเป็นผู้ที่รู้มากแตกฉานในข้อธรรมและข้อธรรมประการใดก็ตาม ก็ควรจะทำความเคารพยำเกรงในท่านผู้ที่มีศีล จึงจะถูกต้องตามคลองธรรมที่เป็นทางแห่งพระนิพพาน ถ้าให้ผู้มีศีลเคารพยำเกรงในผู้ที่ไม่มีความดีและเป็นผู้หนาแน่นด้วยกิเลส เป็นความผิดห่างจากพระนิพพานยิ่งนัก ๆ ดูก่อนอานนท์ จะถือเอาความรู้และความไม่รู้เป็นประมาณทีเดียวไม่ได้ต้องถือเอาการละกิเลสได้เป็นประมาณ เพราะว่าผู้จะถึงพระนิพพานได้ อันจักพ้นจากทุกข์ในนรกและได้เสวยสุขในสวรรค์และพระนิพพาน ก็เพราะละเสียได้ซึ่งกิเลสอย่างเดียว สิ่งที่ทำให้คนเราได้รับความสุขและรับทุกข์อยู่ทุกวันนี้ก็เพราะกิเลส ครั้นระงับดับกิเลสได้แล้ว เป็นเหตุให้ได้ประสพความสุขและพ้นจากทุกข์ เมื่อละกิเลสไม่ได้ สุขก็ไม่ได้ทุกข์ก็ไม่พ้น ๆ ดูก่อนอานนท์ การที่จะได้ประสพสุขก็เพราะละกิเลสต่างหาก ผู้ที่มีความรู้แต่มีได้ละเสียซึ่งกิเลส ย่อมไม่เป็นประโยชน์แม้แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้ที่มีความรู้นั้น แม้จะรู้มากแสนพระคำภีร์ หรือมีความรู้หาที่สุดมิได้ก็ตามรู้ก็อยู่เปล่า ๆ จะเอาประโยชน์อันใดอันหนึ่งไม่ได้ และจะให้เป็นบุญเป็นกุศล และได้เสวยความสุขเพราะความรู้นั้นไม่มี เราตถาคตไม่สรรเสริญผู้ที่มีความรู้มากแต่ไม่มีศีล ผู้ที่มีความรู้น้อยแต่เป็นผู้ตั้งอยู่ในศีล เราสรรเสริญและนับถือผู้นั้นว่าเป็นคนดี ถ้าผู้ใดนับถือผู้มีกิเลสว่าดีกว่าผู้ไม่มีกิเลส บุคคลผู้นั้นถือศีลเอาต้นเป็นปลายเอาปลายเป็นต้น เอาสูงเป็นต่ำ เอาต่ำเป็นสูง ถ้าถืออย่างนี้ผิดทางแห่งพระนิพพาน เป็นคนมิฉลาดปฏิภาณ การนับถือบุคคลผู้หนาไป

ด้วยกิเลสว่าดีกว่าผู้ปราศจากกิเลส เราตถาคตไม่สรรเสริญเลย บุคคล
 จำพวกที่บางเบาจากกิเลส ไกลต่อพระนิพพาน เราตถาคตสรรเสริญและ
 อนุญาตให้เคารพนับถือ การที่ทำบุญ ทำทาน ทำกุศล ปรรณนาที่จะให้บุญ
 กุศลนั้นพาดนเข้าสู่พระนิพพาน ถ้าไม่รู้ว่าบำเพ็ญบุญกุศลเพื่อให้ช่วยระงับ
 ดับกิเลส ก็เป็นอันบำเพ็ญเสียเปล่า ได้ชื่อว่าเป็นคนหลงโลกหลงทางแห่ง
 พระนิพพาน การที่จะถึงพระนิพพานต้องละกิเลสเสียให้สิ้น ถ้ายังละมิได้ก็
 ไม่ถึงพระนิพพาน ถึงจะรู้มากสักเท่าใดก็ตาม ถ้ายังละกิเลสไม่ได้ก็รู้เสียเปล่าๆ
 เราตถาคตตั้งศาสนาไว้ไม่ได้หวังเพื่อให้บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งบำเพ็ญหาประโยชน์
 อย่างอื่น ตั้งไว้เพื่อประสงค์จะให้บุคคลบำเพ็ญภาวนา เพื่อให้ระงับดับกิเลส
 ตัดหน้าเท่านั้น การบำเพ็ญภาวนา เมื่อไม่คิดว่าจะให้ระงับดับกิเลสตัดหน้าแห่งตน
 ก็ได้ชื่อว่าเป็นคนหลงโลกหลงทาง ส่วนกุศลซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญภาวนานั้น
 จะว่าไม่ได้ไม่มีเช่นนั้นก็ไม่ปฏิเสธ อันที่จริงก็หากเป็นบุญเป็นกุศลโดยแท้
 แต่ว่าเป็นทางหลงจากทางพระนิพพานเท่านั้น การกระทำความเพียรบำเพ็ญ
 ภาวนาทำบุญทำกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งมากน้อยเท่าใดก็ตาม ก็ให้รู้ว่าเป็นบุญ
 บุญกุศลและเจริญภาวนา เพื่อระงับดับกิเลสตัดหน้าของตนให้น้อยลง ให้พ้น
 จากกองกิเลสนั้น เช่นนี้เรียกว่าเดินถูกทางพระนิพพานแท้ ๆ ดูก่อนอานนท์
 จงพากันประพฤติตามคำสั่งสอนที่เราแสดงไว้นี้ ถ้าผู้ใดมิได้ประพฤติตามก็
 พึงเข้าใจว่าผู้นั้นเป็นคนนอกพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเจ้าได้ตรัสแก่ข้า
 อานนท์ ดังนี้แล ฯ

ตทนนฺตรี ลำดับนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสต่อไปอีกว่า อานนฺท ดู
 ก่อนอานนฺท เราตถาคตบัญญัติศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีลพระปาฏิโมกข์ไว้หลาย

ประเภทนั้น ก็เพราะเหตุอยากให้สัตว์ยกตนออกจากกองกิเลส ถ้าบุคคล
 จำพวกใดตั้งอยู่ในศีล ๕ บุคคลจำพวกนั้นก็บางจากกิเลสชั้นหนึ่ง ตั้งอยู่ใน
 ศีล ๘ ก็บางจากกิเลส ๒ ชั้น ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ ก็บางจากกิเลส ๓ ชั้น ตั้งอยู่
 ในศีลพระปาฏิโมกข์ ก็บางจากกิเลส ๔ ชั้น ดูก่อนอานนท์ บุคคลผู้บำเพ็ญ
 ศีลน้อยศีลมากประเภทใดประเภทหนึ่งก็เพื่อให้รู้ซึ่งการละกิเลสและยกตนให้
 พ้นจากกิเลส เมื่อไม่รู้เช่นนั้นได้ชื่อว่าเป็นคนหลง ส่วนอานิสงส์ที่ได้บำเพ็ญ
 ศีลนั้น เราตถาคตได้กล่าวอยู่ว่ามีผลอานิสงส์จริง แต่ว่ามีอานิสงส์น้อยและ
 ผิดจากทางพระนิพพาน ถ้าเข้าใจการรักษาศีล เพื่อจะยกตนให้พ้นจาก
 กิเลสรักษาศีล ๕ ได้แล้ว จะเพียรพยายามรักษาศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีลพระ
 ปาฏิโมกข์เป็นลำดับไป เพื่อจะยกตนให้พ้นจากกองกิเลสที่ละเอียดละน้อย
 ตามลำดับ เมื่อเราตั้งอยู่ในศีลประเภทใด ก็ตั้งใจรักษาเต็มความสามารถ รู้
 ดั่งนี้จึงมีผลอานิสงส์มากไม่เป็นคนหลง และตรงต่อทางพระนิพพานโดยแท้ ฯ

ศิรमानนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

ตนนตรี ในลำดับนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงต่อไปว่า
ดูก่อนอานนท์ กุลบุตรผู้เข้าบวชในพระพุทธศาสนา เป็นศิษย์แห่งเราตถาคต
นี้ก็หวังเพื่อความระงับดับกิเลส ไม่อยากเกิดในโลกสืบต่อไป เพราะกิเลส
นั้นเป็นเชื้อสายสืบโลก ครั้นเกิดมาแล้วก็ให้เจ็บไข้แก่ตาย และให้ฉิบหาย
พลัดพรากจากกัน ให้รัก ให้ชัง ให้ดำ ให้ดี ให้อด ให้อยาก ให้ทุกข์ ให้
ยากเย็นเข็ญใจ อาการกิริยาแห่งกิเลสเป็นเช่นนี้ เราตถาคตจึงทรงอนุญาตให้
บวชเพื่อความระงับดับกิเลสไม่ให้เกิดมีเป็นเชื้อสายสืบโลกต่อไป เมื่อรู้
อย่างนี้แล้วตั้งใจรักษาศีลเพื่อให้ดับกิเลส และตรึกตรองหาอุบายเพื่อทำลาย

กิเลสอันเป็นต้นเค้าให้ขาดศูนย์ การรักษาศีลพระปาฏิโมกข์ก็ดี การรักษาข้อวัตรในชุดงค์ ๑๓ นั้นก็ดี ก็เป็นอันประมวลลงในศีลนั้นทุกอย่าง มิใช่ว่าจะให้รักษามากมายหลายสิ่งหลายอย่างจนสิ้นจนหมด ก็หามิได้รักษาศีลพระปาฏิโมกข์ก็ดี รักษาชุดงค์วัตร ๑๓ ก็ดี ก็ไม่เพื่อประโยชน์อย่างอื่น เพื่อความระงับดับกิเลสอย่างเดียวกันเท่านั้น เมื่อรู้ว่ากิเลสเป็นเค้าเงื่อนแห่งกองทุกข์ กองโทษ กองบาป กองกรรมเช่นนั้นแล้ว ข้อวัตรอันใดที่เป็นไปเพื่อจะยกตนออกจากกิเลสได้ ก็จงกระทำข้อวัตรนั้นให้บริบูรณ์เถิด การรักษาศีลพระปาฏิโมกข์และรักษาชุดงค์วัตรทุกอย่าง เมื่อมิได้เข้าใจว่าเพื่อความระงับดับกิเลส ก็ชื่อว่าเป็นอันรักษาเปล่าๆ เมื่อเรารู้ว่ารักษาเพื่อระงับดับกิเลสรักษาเพื่อละตัดหนาแล้ว แม้จะรักษาแต่เล็กน้อยโดยเอกเทศ ไม่ครบตามจำนวนในพระปาฏิโมกข์และจำนวนแห่งชุดงค์วัตร ก็ได้ชื่อว่าเป็นอันรักษาครบทุกอย่าง เพราะจับต้นจับรากเง่าแห่งกิเลสได้แล้ว เปรียบดังบุรุษตัดต้นไม้ ถัดตัดเง่าตัดรากแก้วขาดแล้ว กิ่งก้านสาขาแม้ไม่ต้องตัดก็ตายเอง ถ้าไปตัดรอนแต่กิ่งก้านสาขา รากเง่าไม่ได้ตัด ต้นไม้นั้นก็อาจงอกงามได้อีก ๆ ดูก่อนอนานนท์ บุคคลที่บวชในพระศาสนา นี้ ก็เปรียบเหมือนบุรุษผู้ตัดต้นไม้ ฉะนั้น การบวชมิใช่ว่ามุ่งประโยชน์อย่างอื่น บวชเพื่อระงับดับกิเลสเท่านั้น ถ้าไม่หวังเพื่อความดับกิเลส ไม่ต้องบวชดีกว่า การบวชโดยที่ไม่ได้มุ่งเพื่อการดับกิเลส แม้จะมีความรู้วิเศษสักปานใด ก็ได้ชื่อว่ารู้เปล่าๆ แต่ว่าการเป็นผู้มีความรู้ความฉลาดนั้น เรามิได้ติว่าเป็นผู้ไม่รู้ไม่ตีไม่เป็นบุญไม่เป็นกุศล ก็คงเป็นอันรู้อันดีเป็นบุญเป็นกุศลอยู่นั่นเอง แต่ว่าเป็นความรู้ที่ผิดจากทางพระนิพพาน ๆ ดูก่อนอนานนท์ เราตถาคตเทศนาไว้โดยอนกปริยายนั้น

ก็เพื่อจะให้หมู่ปุถุชนคนเขลาเห็นเป็นอัศจรรย์ และเพื่อให้ได้รับความเชื่อ
 ความเลื่อมใส เมื่อพาลชนทั้งหลายไม่เห็นเป็นอัศจรรย์แล้ว ก็จักไม่มีความ
 เชื่อความเลื่อมใสในคุณของพระตถาคต ถ้ากล่าวแต่บ่อยพอเป็นสังเขปก็ไม่
 เข้าใจ ไม่เหมือนผู้มีปัญญา แม้จะกล่าวแต่เพียงเล็กน้อยก็เข้าใจได้มากมาย
 หลายอย่างหลายนัย ธรรมชาติผู้มีปัญญาแท้ แม้ไม่ต้องกล่าวอะไรเลย ก็ได้
 ด้วยปัญญาของตนเอง ไม่ต้องกล่าวให้เป็นการลำบาก เราตถาคตได้รับความ
 ลำบากเพราะพาลปุถุชนเท่านั้น ว่ากล่าวสั่งสอนแต่เพียงเล็กน้อยก็ไม่เข้าใจ
 เพราะเขาถือว่าเขาตีเสียแล้ว แท้ที่จริงความรู้ของเหล่าพาลชนจะรู้ดีไปสักเท่า
 ไร ก็ได้อยู่แต่เพียงมีลมอัสสาสะเท่านั้น ถ้าลมอัสสาสะปัสสาสะขาดแล้วก็มี
 แต่หน้าเป็นเหยื่อหนอนนอกลิ้นเหนือแผ่นดิน จะหาสาระสิ่งใดไม่มีเลย มี
 แต่เครื่องอสุจิเต็มไปสิ้นทั้งนั้น จะถือแต่ว่าตัวมีความรู้มีความดี เมื่อมี
 ความรู้ดีแล้วจักไม่ตายหรือ จะมีความรู้มากรู้มายเท่าใดก็คงไม่พ้นตายไปได้
 จะมีความรู้ดีพิเศษไปเท่าไร ก็รู้ไปหาตาย จะมีความรู้ดีไปเท่าไร ก็รู้อยู่บน
 แผ่นดิน จะรู้จะดีให้พ้นแผ่นดินไปไม่ได้ เมื่อลมยังมีอยู่เหนือแผ่นดิน เมื่อ
 ลมออกแล้วก็คงอยู่เหนือแผ่นดินนั่นเอง จะพ้นจากแผ่นดินไปไม่ได้ และจะ
 มาถือตัวว่าตนอยู่นั้นเพื่อประโยชน์อะไร ส่วนของเนาของเหม็นมีอยู่เต็มตัวก็
 ไม่รู้ไม่เห็น เห็นแต่ว่าตัวรู้ตัวดี ถือเนื้อถือตัวอยู่ เราตถาคตเบื่อหน่ายความ
 รู้ความดีของพาลปุถุชนมากนัก ฯ ดูก่อนอนานนท์ ธรรมดานุคคลผู้ที่เป็นนัก
 ปราชญ์มีปรีชาทั้งหลาย ย่อมไม่ถือเนื้อถือตัวว่าเรารู้ เราดี อย่างนั้นอย่างนี้
 ท่านจะมีความรู้ความดีเท่าไร ก็มีได้ถือเนื้อถือตัวเหมือนอย่างพาลปุถุชน
 พวกพาลปุถุชนที่เขาห่างไกลจากพระนิพพาน ก็เพราะเหตุที่เขาถือเนื้อถือตัว

การถือเนื้อถือตัวมีมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ห่างไกลจากพระนิพพานมากเท่านั้น เหตุว่าประตูเมืองพระนิพพานนั้นแคบนักหนา ผมเส้นเดียวผ่าออกเป็น ๓ เลี้ยว เอาแต่เลี้ยวเดียว ไปแยงเข้าที่ประตูพระนิพพาน ก็ยังคับแคบเข้าไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อท่านต้องการพระนิพพานแล้ว ไม่ควรจะถือว่าตัวรู้ตัวดี เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้สูงศักดิ์กว่าท่าน ยิ่งถือตนถือตัวขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งให้คับประตูพระนิพพานเข้าเท่านั้น จึงว่าพาลปุถุชนทั้งหลายเป็นผู้ห่างไกลจากพระนิพพาน ด้วยเหตุที่เขามัวถือเนื้อถือตัวรู้ดีอยู่ ๆ ดูก่อนอานนท์ บุคคลที่เข้ามาบวชเป็นลูกศิษย์ของพระตถาคตแล้ว ยังปล่อยให้ตนได้รับความทุกข์อยู่ ผู้นั้นเรากล่าวว่าเป็นพาลปุถุชน คือเป็นคนโง่เขลาผู้ที่ไร้ปัญญาเช่นนั้น จะเรียกว่าเป็นศิษย์ของพระตถาคตยังไม่ได้ เมื่อบวชแล้วประพฤติให้เป็นสุขอยู่ทุกเมื่อนั้นแล จึงจะเป็นลูกศิษย์ของพระตถาคตแท้ เราตถาคตหวังเพื่อความ สุขจึงได้ออกบวช เมื่อบวชแล้วมาทำตนของตนให้เป็นทุกข์ บุคคลผู้นั้น ชื่อว่าเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญาหาที่เปรียบมิได้ ถ้าบุคคลผู้มีปัญญาแล้ว ไม่ทำตัวให้เป็นทุกข์เลย บุคคลผู้ไม่มีปัญญาจึงทำตัวให้เป็นทุกข์ ไม่เฉพาะแต่นักบวชจำพวกเดียว แม้คฤหัสถ์ถ้าหาปัญญามิได้ ก็ได้รับความทุกข์ยากลำบากเหมือนกัน ปราชญ์ผู้ปรีชา เมื่อออกบวชแล้วท่านย่อมพิจารณาเห็นแจ้งซึ่งประโยชน์ และสิ่งซึ่งมิใช่ประโยชน์ ท่านพิจารณาเห็นแจ้งซึ่งศีลและข้อวัตรที่หนักและเบาแล้ว ท่านไม่ต้องรักษามากมายหลายอย่างหลายประการนัก เลือกรักษาแต่เล็กแต่น้อยก็ย่อมได้รับความสุขกายสบายใจ ผู้ที่โง่เขลาเบาปัญญา นั้น ย่อมรักษามากมายหลายอย่างต่างๆ นานา เพราะเหตุที่ต้องรักษา มากเกินไปจึงเป็นทุกข์ ผู้ที่มีปัญญาแล้วย่อมเลือกรักษาแต่สิ่งที่จริงที่แท้เพียง

เล็กน้อยเท่านั้น ก็ยอมนำมาซึ่งความสุข เปรียบเหมือนบุคคลผู้ฉลาด ไปตัดไม้ในป่ามาทำกิจอย่างหนึ่ง เมื่อตัดได้แล้วก็ถากเปลือกและกระพี้ทิ้งเสีย เหลือไว้แต่ที่ต้องการ แล้ววัดตัดเอาแต่พอแก่การงานของตัวเท่านั้น ไม่ต้องลำบากแก่การแบกหาม ส่วนบุคคลผู้ไม่ฉลาด ไม่รู้เท่าต่อการทำงานที่จะพึงทำ เมื่อไปตัดไม้ได้แล้ว จะถากเอาที่ต้องการก็กลัวจะเสีย เพราะตัวไม่เข้าใจการงาน ต้องแบกมาทั้งเปลือกทั้งกระพี้ทั้งส่วนยาว ได้รับความเหนื่อยหนากอย่างทวีคูณ ก็เพราะความที่ตัวเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา ๖

ดูก่อนอานนท์ การที่รักษาแก้วไม่ดีไม่มีราคา แม้จะรักษามากหลายพันดวงก็สู้ผู้ที่รักษาแก้วที่ดีมีราคาดวงเดียวไม่ได้แก้วที่ไม่ดีไม่มีราคาจะขายก็ไม่ได้ จะเก็บไว้ก็ไร้ประโยชน์ตกลงต้องรักษาไปเปล่าๆ ส่วนแก้วที่มีราคานั้น จะขายก็ได้เงินมาก หากจะเก็บไว้ก็เป็นคุณประโยชน์แก่ตน และการเรียนมนต์และเรียนคาถาที่ดีที่ขลังบทยเดียวไม่ได้ แม้จะเรียนตั้งร้อยตั้งพันบท ก็สู้มนต์และคาถาที่ดีที่ขลังบทยเดียวไม่ได้ แม้การที่รักษาพระวินัยบัญญัติ และข้อวัตรก็เหมือนกันเช่นนั้น เมื่อรู้ประโยชน์แห่งศีลและข้อวัตรแล้ว ก็ไม่ต้องรักษามาก เมื่อไม่รู้ไม่เข้าใจรักษาพรา้เพื่อไปจนไม่มีเขตต์แดนจึงต้องได้รับความลำบากเหมือนผู้ที่ไม่รู้การงาน ต้องแบกเอาไม้ทั้งเปลือกทั้งกระพี้ทั้งส่วนยาวไปเปล่าๆ ฉะนั้น ผู้มีปรีชาทำนรักษาวินัยและข้อวัตรไม่มาก แต่หากได้รับอานิสงส์เพียงพอ เหมือนอย่างผู้ที่รักษาแก้วดีดวงเดียว หรือผู้ที่เรียนมนต์และคาถาที่ดีที่ขลังบทยเดียวเท่านั้น ก็ให้สำเร็จประโยชน์ได้ที่ฉะนั้น ๖

ดูก่อนอานนท์ การที่เราตถาคตต้องการให้บรรพชนนั้น ก็เพื่อให้ได้บุญและกุศลอะไรชื่อว่าเป็นตัวบุญตัวกุศล ตัวบุญตัวกุศลนั้นไม่ใช่สิ่งอื่น คือความดับเสียซึ่งกิเลส การรักษากิจวัตรและพระวินัย

อย่างไรก็ตาม ถ้าดับกิเลสได้มาก ก็เป็นบุญมาก ถ้าดับกิเลสได้น้อยก็เป็นบุญน้อย ถ้าดับกิเลสไม่ได้ก็ไม่ใช่เป็นบุญเลย บาปกุศลนั้นก็ไม่ใช่อื่น คือตัวกิเลสนั่นเอง กิเลสก็คือตัวตณหานั่นเอง ดับกิเลสตณหาได้เท่าใด ก็เป็นบุญเท่านั้น ถ้าดับกิเลสตณหาไม่ได้ ก็เป็นอันไม่ได้บุญไม่ได้กุศลเลย ผู้ที่ไม่รู้จักบุญและบาปนั้น มาทำความเข้าใจว่าบวชรักษาศีลห้า วัตร รักษาศีลเอาบุญ บุญนั้นเมื่ออยู่นอกตนนอกตัว มีอยู่ที่ดิน ที่ฟ้า อากาศ เมื่อบวชได้รักษาศีลห้าวัตรแล้ว บุญนั้นก็จักเลื่อนลอยมาจากสถานที่ต่างๆ มีนาลัยเวหาอากาศเป็นต้น มา นำเอาตัวไปสู่สวรรค์ และพระนิพพาน เห็นไปโดยผิดทางเช่นนี้ ส่วนแต่เป็นคนหลงลึนทั้งนั้น ๑ ดูก่อนอนันท์ ผู้ที่ไม่รู้จักบาป เข้าใจว่าบาปนั้นอยู่นอกตนนอกตัวเมื่อทำบาปแล้ว บาปนั้นก็จักลุมมาแต่่นรกใต้พื้นแผ่นดิน มา จับกุมคุมเอาตัวไปสู่นรก การที่เข้าใจเช่นนี้เป็นคนหลงลึน ๑ ดูก่อนอนันท์ สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี บาปบุญคุณโทษก็ดี ย่อมมีอยู่ที่เรา จะเข้าใจว่าบาปบุญอยู่ภายนอกตัว ทำบุญแล้วจักคอยทำบุญ บุญจักนำไปสู่สุคติ คิดอย่างนี้ตั้ง ร้อยชาติแสนชาติก็ไม่อาจได้ อันว่าบาปบุญสุขทุกข์ย่อมไม่มี ณ ภายนอกตัว บุญกุศลและความสุขนั้นก็คือดวงจิตต์ ส่วนบาปกรรมทุกข์โทษนั้นคือ หมูแห่งตณหา ตณหานั้นจักมี ณ ที่อื่น นอกจากตัวตนของเราไม่มีอีกแล้ว ตัวบุญและตัวบาปก็อยู่ที่ใจของเราเมื่อตัวไม่ชอบทุกข์ อยากได้สุข ก็จึงพยายาม แก่ใจของเรานั้นเกิด ถ้าเราไม่ใช่ผู้แสวงหาความสุขและให้พ้นจากทุกข์แล้ว ใครเขาจะมาช่วยตัวเราให้พ้นจากทุกข์ได้รับสุขได้เล่า เพราะสุขทุกข์อยู่ที่ตัวเรา เมื่อเราหาไม่ได้แล้ว ใครคนอื่นที่ไหนเขาจะมาหาให้ได้ ๑ ดูก่อนอนันท์ บุคคลผู้ที่เข้าใจว่าบุญกุศลสวรรค์และพระนิพพานมีผู้นำมาให้ บาปกรรม

ทุกขโทษนรกและสัตว์เดรัจฉาน ก็มีผู้พาไปทั้งสิ้น บุคคลผู้เข้าใจอย่างนี้ ชื่อ
 ว่าเป็นผู้หลงโลก หลงทาง หลงสงสาร บุคคลจำพวกนี้แม้จะได้ทำบุญให้
 ทานสร้างกุศลใดๆ ที่สุดจนออกบวชในพระพุทธศาสนา ก็หาความสุขมิได้
 จักได้ส่วยแต่ความทุกข์โดยถ่ายเดียว ๖ ดูก่อนอนันท์ บุญกับสุขก็เป็น
 อันเดียวกัน เมื่อมีบุญก็ชื่อว่ามีความสุข บาบกับทุกข์ก็เป็นอันเดียวกัน
 เมื่อมีบาปก็ชื่อว่ามีความทุกข์ ถ้าไม่รู้จักบาปก็ละบาปไม่ได้ ถ้าไม่รู้จักบุญก็
 ทำบุญไม่ได้ เปรียบเหมือนเราอยากได้ทองคำ แต่เราหาวิธีไม่ว่าทองคำนั้นมี
 รูปพรรณสัณฐานอย่างไร ถึงทองคำนั้นมีอยู่และเห็นอยู่เต็มตา ก็ไม่อาจถือ
 เอาได้โดยไม่รู้จัก แม้บุญกุศลก็เหมือนกัน ถ้าไม่รู้จักบุญก็ทำบุญไม่ได้ อย่า
 ว่าแต่บุญซึ่งเป็นของไม่มีรูปร่างเลย แม้สิ่งของอื่นที่มีรูปร่าง ถ้าหากเราไม่รู้จัก
 ก็ถือเอาไม่ได้ ๖ ดูก่อนอนันท์ บุคคลที่ไม่รู้จักบุญและไม่รู้จักสุข ทำบุญจะ
 ไม่ได้บุญไม่ได้สุขเสียเลยเช่นนั้น ตถาคตก็หากกล่าวปฏิเสธไม่ ทำบุญก็คงได้
 บุญและได้สุขอยู่นั้นแล แต่ทว่าตัวหากไม่รู้ไม่เข้าใจ บุญและความสุขก็บังเกิด
 อยู่ที่ตัวนั่นเอง แต่ตัวหากไม่รู้ไม่เข้าใจ จึงเป็นอันมีบุญและสุขไว้เปล่าๆ ๖
 ดูก่อนอนันท์ บุคคลจำพวกที่ไม่รู้จักบุญคือความสุข เมื่อทำบุญแล้ว
 ปรารถนาเอาความสุข นำสมเพชเวทนาหนักหนา ตัวทำบุญก็ได้บุญในทันใด
 นั้นเอง มิใช่ว่าทำแล้วนานๆ จึงจักได้ ทำเวลาใดก็ได้เวลานั้น แต่ตัวไม่รู้
 หนักนอนทับบุญอยู่เปล่าๆ ตัวก็ไม่ได้รับบุญคือความสุข เพราะตัวไม่รู้ จึงว่า
 เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า ๖
 อนันท์ด้วยประการฉะนี้ ๖

ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า

อนนท ดูก่อนอานนท์ บุคคลที่เข้าใจว่าทำบุญไว้มากๆ แล้วจะรู้หรือไม่รู้ก็ไม่เป็นไร บุญหากจักพาไปให้ได้รับความสุขเองเช่นนี้ ชื่อว่าเป็นคนหลงโดยแท้ เพราะเหตุไรบุญจึงจักพาตัวไปให้ได้รับความสุข เพราะบุญกับความสุขเป็นอันเดียวกัน เมื่อไม่รู้สุขก็คือไม่รู้บุญ เมื่อเรารู้สุขเห็นสุขก็คือเรารู้บุญเห็นบุญนั่นเอง จะให้ใครพาไปหาใครที่ไหน ๆ ดูก่อนอานนท์ สุขทุกข์นี้ใครจักช่วยใครไม่ได้ ใครจักพาใครไปนรกและสวรรค์และพระนิพพานนั้นไม่ได้ จะไปนรกหรือไปสวรรค์หรือพระนิพพานต้องไปด้วยตนเอง จะพาเอาคนอื่นไปด้วยไม่ได้เป็นอันขาด ก็และผู้ใดอยากพ้นนรกสกุในเมืองผี ก็จงทำตนให้พ้นจากนรกดิบในเมืองคนเสียก่อน จึงจะพ้นจากนรกสกุในเมืองผีได้ ถ้าอยากได้ความสุขในภายหน้าก็จงทำตนให้ได้ให้ถึงสวรรค์ในเมืองคนเสียก่อน ถ้าไม่ได้สวรรค์ดิบในเมืองคนเสียก่อนแล้ว ตายไปก็มีนรกเป็นที่อยู่โดยแท้ แม้ความสุขในสวรรค์ก็ไม่ปราศจากทุกข์ มิใช่ว่าจะมีทุกข์แต่สวรรค์ดิบ ในเมืองคนเราเท่านั้น ก็หามิได้ถึงสวรรค์สุขในชั้นฟ้าชั้นใดๆ ก็ดี สุขกับทุกข์ก็มีอยู่เสมอกันเป็นความสุขที่ยังไม่ปราศจากทุกข์ ไม่เหมือนพระนิพพานซึ่งเป็นบรมสุขโดยถ่ายเดียว ไม่เจือปนไปด้วยความทุกข์เลย ๆ ดูก่อนอานนท์ อันว่าสวรรค์ดิบในเมืองเรา นี้ ก็คือความได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในสมบัติ ข้าวของ และเกียรติยศ และบริวารยศ และนามยศ เมื่อบุคคลผู้ใดได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่เช่นนั้น ได้ชื่อว่าเป็นผู้ได้เสวยสุขในสวรรค์ดิบในเมืองคน ผู้ปรารถนาความสุขในภายภาคหน้า ก็จงให้ได้รับความสุข แต่เมื่อมีชีวิตอยู่ อย่างเห็นแก่ความลำบากยากแค้นในสวรรค์ชั้นใดๆ จะเป็นสวรรค์ดิบในเมืองคน หรือสวรรค์สกุในเมืองฟ้าย่อมเจือปนอยู่ด้วยทุกข์ทั้งนั้น ไม่แปลกแตกต่างกันและ

ไม่มากไม่น้อยกว่ากัน ความสุขในสวรรค์ก็หากเป็นความสุขจริง จะว่าไม่สุข
 นั้นไม่ได้ แต่ว่าเป็นสุขเจืออยู่ด้วยทุกข์ แม้ถึงกระนั้นก็ดีกว่าที่ตกอยู่ในนรก
 โดยแท้ ๆ ดูก่อนอานนท์ สวรรค์ดิบในชาตินี้กับสวรรค์สุกชาติหน้า อย่า
 สงสัยว่าต่างกัน ถึงจะต่างกันบ้างก็เพียงเล็กน้อย เมื่อต้องการความสุขเพียง
 ใด ก็จงพากเพียรให้ได้แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ในชาตินี้ ไม่เหมือนพระนิพพาน
 ต้องขวนขวาย เมื่อจับถูกที่แล้วนั่งสุขนอนสุขได้ทีเดียว ความสุขในพระ
 นิพพาน จะว่ายากก็เหมือนง่าย จะว่าง่ายก็เหมือนยาก ที่ยากนั้น ยาก
 เพราะไม่รู้ไม่เห็น พาลปุถุชนคนตามืดทั้งหลายรู้ไม่ถูกที่ เห็นไม่ถูกที่ จับไม่
 ถูกที่ จึงต้องพากเพียรพยายามหลายอย่างหลายประการ และเป็นการเปล่า
 จากประโยชน์ ส่วนท่านที่มีปัญญาพิจารณาถูกที่ จับถูกที่แล้วไม่ต้องทำอะไร
 ให้อากหลายสิ่งหลายอย่าง นั่งๆ นอนๆ อยู่เปล่าๆ เท่านั้น ความสุขในพระ
 นิพพานก็มาบังเกิด ขึ้นแก่ท่านได้เสมอ เพราะเหตุนั้น จึงว่าเป็นความสุขใน
 พระนิพพานไม่เป็นสุขที่เจือไปด้วยทุกข์ ๆ ดูก่อนอานนท์ เมื่ออยากรู้ว่าเรา
 จะได้รับความสุขในสวรรค์หรือจะได้รับความทุกข์ในนรก ก็สังเกตดูใจของ
 เราในเวลาที่ยังไม่ตายนี้ ใจของเรามีสุขมากหรือมีทุกข์มาก ทุกข์เป็นส่วนนรกดิบ
 เมื่อตายแล้วก็ต้องไปตกนรกสุก สุขเป็นส่วนสวรรค์ดิบ เมื่อตายแล้วก็ได้ขึ้น
 สวรรค์สุก เมื่อยังเป็นคนอยู่มีสุขหรือมีทุกข์มากเท่าใด แม้ตายไปก็ยังมีสุข
 และมีทุกข์มากเท่านั้น ไม่พิเศษกว่ากัน บุคคลผู้ปรารถนาความสุขในภพนี้
 และภพหน้าแล้ว จงรักษาใจให้ได้รับความสุข ส่วนตนตัวร่างกายข้างนอกนั้น
 ไม่สำคัญ จักได้รับความสุขความทุกข์ประการใดก็ช่างเกิด เมื่อตายแล้วก็ทิ้ง
 อยู่เหนือแผ่นดินหาประโยชน์มิได้ ส่วนใจนั้นเป็นของติดตามตนไปในอนาคต

เบื้องหน้าได้ เพราะจิตตั้งใจเป็นของไม่ตายที่ว่าตายนั่นตายแต่รูปกายธาตุแตก
 ชั้นระดับเท่านั้น ถ้าจิตตั้งใจตายแล้วก็ไม่ต้องเกิดต้องตายต่อไปอีก กล่าวคือ
 ถึงพระนิพพาน ฯ ดูก่อนอนันท์ ในอดีตชาติเราตถาคตก็ได้หลงท่องเที่ยว
 อยู่ในสงสารวัฏฏนี้ช้านาน นับด้วยร้อยพันแห่งชาติเป็นอันมาก ทำบุญทำ
 กุศลก็ปรารถนาแต่จักให้พ้นทุกข์ ให้ได้เสวยสุขในเบื้องหน้า เข้าใจว่าตาย
 แล้วจึงจะพ้นจากทุกข์ ครั้นเมื่อตายจริงก็ตายแต่ธาตุแต่ชั้นเท่านั้น ส่วนใจ
 นั้นไม่ตายจึงต้องไปเกิดอีก เมื่อไปเกิดอีกก็ต้องตายอีก เมื่อเช่นนี้จะพ้นทุกข์
 ได้อย่างไร ที่นิยมกันว่าตาย ก็คือตายเนาตายเหม็นกันอยู่อย่างทุกวันนี้ ชื่อ
 ว่าตายเล่นตายไม่จริง ตายแล้วเกิด ๆ แล้วตายหาค้นหาปลายมิได้ ตายแท้
 ตายจริง คือตายทั้งรูปแตกชั้นระดับ ตายทั้งจิตตตั้งใจ มีแต่พระพุทธเจ้ากับ
 เหล่าพระอรหันต์ซึ่งนิมิตเท่านั้น ท่านเหล่านี้ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ฯ ดูก่อน
 อนันท์ ในอดีตชาติเมื่อเรายังไม่รู้ เข้าใจว่าตายแล้วจึงพ้นทุกข์ ทำบุญทำ
 กุศลก็มุ่งเอาแต่ความสุขในเบื้องหน้า ครั้นตายไปก็หาได้พ้นจากทุกข์ตาม
 ความประสงค์ไม่ มาในปัจฉิมชาตินี้ เราจึงรู้ว่าสวรรค์และพระนิพพานมีอยู่ที่
 ตัวที่ตัวนี้เอง เราจึงได้รับแรงปฏิบัติให้ได้ถึงแต่เมื่อยังเป็นคนอยู่ จึงพ้นจาก
 ทุกข์และได้เสวยสุขอันปราศจากอามิส เป็นพระบรมครูสั่งสอนไว้ในยัสต์ว์อยู่
 ทุกวันนี้ ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า ฯ อนันท์
 ดังนี้แล ฯ

ตทนนตรี ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า **อนันท**
 ดูก่อนอนันท์ ความทุกข์ในนรก และความสุขในสวรรค์ และพระนิพพานนั้น
 ใครจะช่วยใครไม่ได้ เมื่อใครชอบอย่างใดก็ทำอย่างนั้น แม้เราตถาคตก็ช่วย

ใครให้พันทุกข์ และช่วยใครให้ได้สวรรค์และพระนิพพานไม่ได้ ได้แต่เพียง
 สั่งสอนชี้แจงให้รู้สุขรู้ทุกข์ ให้รู้สวรรค์ ให้รู้พระนิพพานด้วยวาจาเท่านั้น อัน
 กองทุกข์โทษบาปกรรมทั้งปวงนั้น ก็คือตัวกิเลสตัดหา ครั้นดับกิเลสตัดหา
 ได้แล้วก็ไม่ต้องตกนรก ถ้าดับกิเลสตัดหาได้มาก ก็ขึ้นไปเสวยสุขในสวรรค์
 ถ้าดับกิเลสตัดหาได้สิ้นเชิงหาเศษมิได้แล้ว ก็ได้เสวยสุขในพระนิพพานที่
 เดียว เราตถาคตบอกให้รู้แต่ทางไปเท่านั้น ถ้าผู้รู้ทางแห่งความสุขแล้ว
 ประพฤติปฏิบัติตามก็ได้ประสพสุขสมประสงค์ อย่างว่าแต่เราตถาคตเลย
 แม้พระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงไปแล้วนับไม่ถ้วนก็ดี และจักมาตรัสรู้ในกาล
 เป็นภายหลังก็ดี จักมาช่วยพาเอาสัตว์ทั้งหลายไปให้พันทุกข์ แล้วให้ได้เสวย
 สุขเช่นนั้นไม่มี มีแต่มาแนะนำสั่งสอนให้รู้สุข รู้ทุกข์ รู้สวรรค์และพระ
 นิพพาน อย่างเดียวกันกับเราตถาคตนี้ พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ตรงซึ่ง
 ทศพลญาณ มีอาการเหมือนอย่างเรา ตถาคตนี้ทุกๆ องค์ บุคคลจำพวกใด
 เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าต่างกันด้วยศีล ด้วยฌาน ด้วยญาณ ด้วยอิทธิ
 บุคคลจำพวกนั้นเป็นคนหลง ผู้ที่ได้นามว่าพระพุทธเจ้านั้น ต้องมีทศพลญาณ
 สำหรับขบซึ่งเข้าสู่พระนิพพานด้วยกันทุกองค์ จะได้เป็นพระพุทธเจ้าแต่เรา
 พระองค์เดียวนั้นหาไม่ได้ ผู้ใดมีทศพลญาณผู้นั้นได้ชื่อว่าพระพุทธเจ้าด้วย
 ทุกองค์ ไม่ควรจะมีความสงสัย ญาณ ๑๐ ประการนั้นเป็นเครื่องหมายของ
 พระพุทธเจ้า ถ้าไม่มีญาณ ๑๐ ประการแล้ว จะรู้ดีมีอิทธิดำดินบินบนได้
 ใดๆก็ตาม ก็ไม่เรียกว่าพระพุทธเจ้า ถ้ามีญาณ ๑๐ ประการแล้ว จะไม่มี
 อิทธิดำดินบินบนอย่างไรก็ตาม ก็ให้เรียกท่านผู้นั้นว่าพระพุทธเจ้า เพราะ
 ทศพลญาณ ๑๐ ประการเป็นเครื่องหมายขององค์พระพุทธเจ้า ถ้าไม่มีเครื่อง

หมายอย่างนี้ผู้ใดมีฤทธิ์มีเดชขึ้นก็จักตั้งตัวเป็นพระพุทธเจ้าเต็มบ้านเต็มเมือง
 ก็จักเป็นทางแห่งความฉิบหายวายโลกเท่านั้น ๆ ดูก่อนอนันท์ ทศพลญาณ
 ๑๐ ประการนั้น เป็นของสำคัญตั้งอยู่สำหรับโลก ไม่มีผู้ใดแต่งตั้งขึ้น เป็น
 แต่เราตถาคตเป็นผู้รู้ผู้เห็นก่อนแล้วยกออกตีแผ่ให้โลกรู้เห็น พระพุทธเจ้าทั้ง
 หลายบำเพ็ญทศพลญาณ ๑๐ ประการได้แล้ว ก็ขับขี่เข้าสู่นิพพาน เมื่อถึง
 พระนิพพานแล้ว ก็ปล่อยวางญาณนั้นไว้ให้โลกตามเดิม หาได้เอาตัวจิตดีใจ
 เข้าสู่พระนิพพานด้วยไม่ เอาจิตดีใจไปได้เพียงนรกและสวรรค์และพรหมโลก
 เท่านั้น ส่วนพระนิพพานนั้นถ้าดับจิตดีใจไม่ได้แล้วก็ไปไม่ได้ ถ้าเข้าใจจักเอา
 จิตดีใจไปเป็นสุขในพระนิพพานแล้ว ต้องหลงขึ้นไปเป็นอรุปรหมเป็นแน่ ๆ ดู
 ก่อนอนันท์ การตกนรกและขึ้นสวรรค์จะเอาตัวไปไม่ได้ เอาแต่จิตดีใจไปจิตดี
 นั้นใครจะจับต้องลูบคลำไม่ได้เป็นแต่ลมเท่านั้น เพราะจิตดีใจเป็นของละเอียด
 ใครจะจับถือไม่ได้ เมื่อจิตดีใจไปตกนรกใครจะช่วยยกขึ้นได้ ถ้าจิตดีใจเป็นตน
 เป็นตัวก็พอจะช่วยกันได้ บุคคลจำพวกใดคอยทำให้ผู้อื่นมาช่วยยกตัวให้พ้น
 จากทุกข์นำตัวไปให้ได้เสวยสุข บุคคลจำพวกนั้นเป็นคนโง่เขลาหาเบาปัญญา
 มิได้ แต่เราตถาคต รู้นรก สวรรค์ ทุกข์ สุขอยู่แล้ว และหาอุบายที่จะพ้น
 จากทุกข์ได้เสวยสุข ก็เป็นการแสนยากแสนลำบาก จะไปพาจิตดีใจของท่าน
 ผู้อื่นให้จากทุกข์ได้อย่างไร ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ในเมืองหน้าก็เหมือน
 กัน มีแต่แนะนำสั่งสอนให้รู้สุขทุกข์สวรรค์และพระนิพพานเท่านั้น ผู้ที่จะ
 ต้องการสุขทุกข์อย่างใดนั้นแล้วแต่อัธยาศัย แต่ว่าต้องศึกษาให้รู้แท้แน่นอน
 แก่ใจเสียก่อนว่า ทุกข์ในนรกเป็นอย่างไร สุขในสวรรค์เป็นอย่างไร สุขใน
 พระนิพพานเป็นอย่างไร เมื่อรู้แล้วยังจะมีทางถึงบ้าง คงจักไม่ท่องเที่ยวอยู่

ในวัฏฏสงสารเนิ่นนานเท่าไรนัก ถ้าไม่รู้แจ้งแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่อาจจักพ้น
ได้เลย และได้ชื่อว่าเป็นผู้เกิดมาเสียชาติเป็นมนุษย์ เสียความปรารถนาเดิม
ซึ่งหมายว่าจะเป็นผู้เกิดมาเพื่อความสุข ครั้นเกิดมาแล้วก็พลอยไม่ให้ตนได้
รับความสุข ซ้ำยังตนให้จมอยู่ในนรก ทำให้เสียสัตย์ความปรารถนาแห่งตน
น่าสังเวชสลดใจยิ่ง ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนา
แก่ข้า ๆ อานนท์ ดังนี้แล ฯ

ศิรमानนทสูตร

สำนวนเก่าโบราณ

ภนฺเต อริยกสุสฺส ข้ำแต่ท่านอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระมหากัสสป เป็นประธาน ภควา อันว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า เทเสสิ ก็ตรัสเทศนาแก่ข้า ๆ อานนทสืบทต่อไปว่า อานนท ดูก่อนอานนท อันความทุกข์และความสุขนั้นก็ มีอยู่แต่่นรกและสวรรค์เท่านั้น ส่วนพระนิพพานมีอยู่นอกสวรรค์และนรก ต่างหาก บัดนี้จักแสดงทุกข์และสุขในนรกและสวรรค์ให้แจ้งก่อน จิตต์ใจ ของเรานี้เมื่อมีทุกข์หรือมีสุขแล้ว ใครจะสามารถมาช่วยยกออกจากจิตต์ของเราได้ อย่าวว่าแต่ตัวเราเลย แม้ท่านผู้อื่นเราก็ไม่สามารถจะช่วยยกออกได้ มี อาการเหมือนกันทุกรูปทุกนามทุกตัวตนสัตว์บุคคล ๆ

อนึ่ง เมื่อท่านมีทุกข์แล้ว จะนำทุกข์ของท่านมาให้เรา ก็ไม่ได้ เรามีทุกข์แล้วจะนำทุกข์ไปให้ท่านผู้อื่นก็ไม่ได้ แม้ความสุขก็มีอาการเช่นกัน สุขและทุกข์ไม่มีใครจะช่วยกันได้ สิ่งที่จะช่วยให้พ้นจากทุกข์ได้ มีแต่อำนาจแห่งกุศลผลบุญ มีการให้ทานและรักษาศีลเป็นต้นเท่านั้น ที่จะเป็นผู้ช่วยให้พ้นจากทุกข์ได้ มนุษย์และเทวดาอินทร์พรหมและใครๆ จะมาช่วยให้พ้นทุกข์และเสวยสุขนั้นไม่ได้ ที่สุดแม้แต่เราตถาคตผู้ทรงไว้ซึ่งศกพลญาณเห็นปานนี้ ก็ไม่อาจช่วยใครได้ ได้แต่ผู้ช่วยแนะนำตักเตือนให้รู้สุขทุกข์ และสรวรรค์นรกเท่านั้น ตัวต้องยกตัวเอง ถ้ารู้แล้วว่านรกและสรวรรค์อยู่ที่ตัว แล้วยกตัวให้ขึ้นจากสรวรรค์ไม่ได้ ก็ชื่อว่าเกิดมาเสียชาติและเสียเวลาที่ได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา นำเสียดายชาติที่ได้เกิดเป็นรูปร่างกาย มีอวัยวะพร้อมบริบูรณ์ทุกอย่าง ทั้งได้พบพระพุทธศาสนาด้วย สมควรจะได้สรวรรค์และพระนิพพานโดยแท้ เหตุไฉนจึงเหยียบย่ำตัวเองให้จมอยู่ในนรกเช่นนั้น นำสังเวชยัณัก ๆ

ดูก่อนอนานนท์ สุขทุกข์นั้นให้หมายเอาที่จิตต์ จิตต์สุขเป็นสรวรรค์ จิตต์ทุกข์เป็นนรก จะเข้าใจเป็นนรกและสรวรรค์มีอยู่นอกจิตต์นอกใจเช่นนั้น ได้ชื่อว่าเป็นคนหลงนรกและสรวรรค์ บาปบุญคุณโทษย่อมมีอยู่ในอกในใจทั้งสิ้น ออยากพ้นทุกข์ก็ให้รักษาจิตต์ใจจากสิ่งที่เป็นบาปเป็นทุกข์เสีย ถ้าต้องการสรวรรค์ก็ให้ทำการงานที่ทาโทษมิได้ เพราะการบุญการกุศลนั้น เมื่อทำก็ไม่เดือดร้อน และเมื่อทำแล้วระลึกถึงก็ให้เกิดความสุขสำราญบานใจทุกเมื่อ เช่นนี้ก็ชื่อว่าเราได้ขึ้นสรวรรค์ และถ้าอยากได้สุขในพระนิพพาน ก็ให้วางไว้เสียซึ่งสุขและทุกข์ คือวางจิตต์ใจอย่าถือว่าเป็นของๆ ตน ก็ชื่อว่าได้ถึงพระ

นิพพาน เพราะว่าใจเป็นใหญ่เป็นประธาน สุขทุกข์ทั้งสวรรค์และพระนิพพาน สำเร็จแล้วด้วยใจ คือว่ามีอยู่ที่จิตตั้งใจของเราทั้งสิ้น บุคคลจำพวกใดไม่รู้ว่าของเหล่านี้มีในตนแล้ว ไปเที่ยวค้นคว้าหาмаในที่อื่น บุคคลจำพวกนั้นถือว่าเป็นคนหลง เป็นคนหนอยู่ด้วยกิเลสตัณหา มีตมณธ์อยู่ด้วยมลทินแห่งนรก ฯ ดูก่อนอนานนท์ สัตว์ที่ตกอยู่ในนรกมากมายมินับได้ แน่นอัดยัดเยียดกันอยู่ในนรก ดังข้าวสารหรือเมล็ดถั่วเมล็ดงาในกระสอบ แต่ก็ไม่เห็นกันได้ด้วยเขาไม่รู้ไม่เห็นซึ่งนรกไม่รู้สุขทุกข์บาปบุญคุณโทษ ไม่รู้ว่าจิตต์ของตนเป็นทุกข์เป็นสุข มีแต่มีัวเมาอยู่ด้วยตัณหากามราคาทิกิเลส จึงชื่อว่าตกอยู่ในนรก ยัดเยียดกันดังข้าวสารหรือเมล็ดถั่วเมล็ดงาในกระสอบ ร้องเรียกหากันก็ไม่ได้ เห็นกัน คือไม่เห็นทุกข์เห็นสุขแห่งกันและกันนั่นเอง ฯ ดูก่อนอนานนท์ จิตต์ใจนั้นใครไม่แลเห็นของกันและกันได้ ผู้ที่รู้เห็นจิตต์ใจของผู้อื่นได้นั้น มีแต่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์เท่านั้น พระพุทธเจ้าที่จะรู้เห็นจิตต์ของผู้อื่นได้ก็ด้วยญาณแห่งพระอรหันต์ ถ้าละกิเลสตัวร้ายยังมีได้ คุณความเป็นแห่งพระอรหันต์ก็ไม่มาตั้งอยู่ในสันดาน จึงไม่อาจหยั่งรู้อาระจิตต์ใจของสัตว์ทั้งปวงได้ แม้พระตถาคตจะหยั่งรู้อาระจิตต์ของสัตว์ทั้งปวงได้ ก็เพราะปราศจากกิเลส คือความเป็นแห่งพระอรหันต์บุคคลผู้ที่ไม่พ้นกิเลส คือไม่ได้สำเร็จพระอรหันต์และจะมาบัญญัติญาณว่ารู้เห็นจิตต์แห่งบุคคลอื่น จะควรเชื่อฟังได้ด้วยเหตุใด ถึงแม้รู้ได้ด้วยอวิชาคุณอย่างอื่น มิรู้ด้วยสมาธิคุณเป็นต้น ก็รู้ไปไม่ถึงไหน แม้รู้ก็รู้ผิดๆ ถูกๆ ไปอย่างนั้น จะรู้จริงแจ้งชัด ดังที่รู้ด้วยอรหันต์คุณนั้นไม่ได้ ถ้าบุคคลที่ยังไม่พ้นกิเลส มีความรู้ดียิ่งกว่าเรตถาคตผู้เป็นพระอรหันต์แล้ว การที่เรตถาคตสละบุตรภรรยา ทริพย์

สมบัติอันเป็นเครื่องเจริญแห่งความสุขออกบวชนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้โง่เขลากว่า บุคคลจำพวกนั้น เพราะเขายังจมอยู่ในกิเลส แต่ความรู้ดียิ่งกว่าพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลส ข้อที่ละกิเลสไม่ได้ คือไม่ได้สำเร็จพระอรหันต์ แล้วจะมีปัญญารู้จิตจิตใจแห่งสัตว์ทั้งหลาย ยิ่งกว่าพระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ หรือจะมีปัญญารู้เสมอกันนั้นไม่มีเลย ผู้ที่ละกิเลสไม่ได้ คือยังไม่ได้สำเร็จพระอรหันต์ มากล่าวว่าตนรู้เห็นจิตจิตใจของสัตว์ทั้งหลายนั้น กล่าวดูดเปล่าๆ ความรู้เพียงนั้น ยังพันนรกไม่ได้ ไม่ควรจะเชื่อถือ ถ้าใครเชื่อถือก็ชื่อว่าเป็นคนนอกพระศาสนา ไม่ใช่ลูกศิษย์ของเราตถาคต แท้ที่จริงหากเอาศาสนธรรมอันวิเศษของเรา นี้ บังหน้าไว้สำหรับหลอกลวงโลกเท่านั้น บุคคลจำพวกนี้ แม้จะทำบุญกุศลเท่าไรก็ไม่พันนรก แม้ที่มาเชื่อถือบุคคลจำพวกนี้ ก็มีทุกติเป็นที่ไปในเบื้องหน้าเหมือนกัน ฯ ดูก่อนอนันท์ บุคคลจำพวกที่อวดรู้ อวดดี อย่างนี้แหละ จะเป็นผู้เบียดเบียฬ ศาสนาของเรา ให้เศร้าหมองเสื่อมทรามไป เมื่อเขาเกิดมาแล้วก็จะมาเบียดเบียฬพระมหาเถระ และสามเณรน้อยด้วยถ้อยคำอันไม่เจริญ ผู้มีปัญญาน้อยใจเขาก็จะพากันแตกตื่นสีกทาลาเพศออกจากพระศาสนา พระศาสนาของเรา ก็จะเสื่อมถอยลงไป ฯ ดูก่อนอนันท์ บุคคลจำพวกใด หากเบียดเบียฬ เสียดสีหมิ่นประมาท ในพระสังฆเถระและภิกษุสามเณรที่เป็นศิษย์ของพระตถาคต โดยที่ท่านทั้งหลายเหล่านั้นมิโทษไม่ถึงปาราชิกและบังคับให้สีกออกจากเพศพรหมจรรย์ หรือกระทำปัพพาทนียกรรมไปเสียก็ดี บุคคลจำพวกนั้นเป็นบาปยิ่งนัก ไม่อาจพันนรกได้ บุคคลจำพวกใดมีความเชื่อความเลื่อมใสคุณธรรมคำสั่งสอนของเราตถาคต แล้วเชิดชูกยกย่องไว้ให้ดี มิได้ดูถูกดูหมิ่นบุคคลจำพวกนั้น

ก็จะมีความเจริญ ด้วยความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า แม้ปรารถนาสุขอันใด
 ซึ่งไม่เหลือวิสัยก็อาจสำเร็จสุขอันนั้นได้ตามปรารถนา บุคคลที่ทำลายพระ-
 พุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ และตัดไม้ศรัมทาโพธิ์ และบุคคลจำพวกที่
 กล่าวหาหมิ่นประมาทเย้ยหยันแก่สานุศิษย์ของเราตถาคตที่มีโทษไม่ถึงปาราชิก
 บุคคลจำพวกนี้มีโทษหนักยิ่งกว่าจำพวกที่ทำลายพระพุทธรูป พระสถูป พระ
 เจดีย์นั้นหลายเท่า บุคคลที่ทำลายพระพุทธรูปเป็นต้น เป็นบาปมากก็จริง
 แต่ยังไม่นับว่าเป็นการทำลายพระพุทธรูปศาสนา ผู้ที่กล่าวหาหมิ่นประมาทนั้น ได้
 ชื่อว่าทำลายศาสนาของพระตถาคต เพราะว่าผู้ที่มีผิดโทษยังไม่ถึงปาราชิกนั้น
 ยังนับว่าเป็นลูกศิษย์ของเราตถาคตอยู่ ต่อเมื่อเป็นปาราชิกแล้วจึงขาดจากความ
 เป็นศิษย์ของเรา ถ้าเป็นโทษเช่นนั้น แม้จะลงโทษหรือจะทำทัฬหชนิยกรรม
 ก็หาโทษมิได้ และได้ชื่อว่าช่วยพระศาสนาของเราด้วย การทำลายพระพุทธรูป
 และพระสถูป พระเจดีย์นั้น ยังมีทางเป็นกุศลได้อยู่ ดังพระพุทธรูปไม่ดีไม่
 งามแล้วทำลายเสีย แก้ไขให้ดีให้งามขึ้น แม้พระเจดีย์หรือไม้ศรัมทาโพธิ์ก็
 เช่นกัน ต้นโพธิ์ที่ตั้งอยู่ในที่ไม่สมควร เช่นตั้งอยู่ในที่ใกล้ถาวรวัตถุ อาจทำ
 ลายถาวรวัตถุนั้นได้ จะตัดเสียก็หาโทษมิได้ ถ้าทำลายเพื่อหาประโยชน์แก่
 ตนหรือทำลายโดยความอิจฉาริษยาเช่นนั้น ย่อมเป็นบาปเป็นกรรมโดยแท้
 แม้ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ว่าเป็นการทำลายพระศาสนา พวกที่หมิ่นประมาท
 ทำให้สงฆ์ที่มีโทษยังไม่ถึงอันติมะให้ได้รับความเดือดร้อนถึงแก่เสื่อมจาก
 พรหมจรรย์ ได้ชื่อว่าทำลายพระพุทธรูปศาสนาโดยแท้ซ้ำแต่พระมหากัสสป
 พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนาแก่ข้าฯ อานนท์ดังนี้ ฯ แล้วจึงตรัสเทศนาแก่ข้าฯ
 อานนท์สืบต่อไปอีกว่า อานนุท ดูก่อนอานนท์ บุคคลที่ปรารถนาซึ่งสวรรค์

และพระนิพพาน ก็จึงรีบพากเพียรกระทำให้ได้ให้ถึงแต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ เพราะมีอยู่ที่ใจของเราทุกอย่าง จะเป็นการลำบากมากอยู่ก็แต่พระนิพพาน ผู้ที่ปรารถนาความสุขในพระนิพพาน จึงทำตัวให้เหมือนแผ่นดิน หรือเหมือนดังคนตายแล้ว คือให้ปล่อยความสุขและความทุกข์เสีย ข้อสำคัญก็คือให้ดับกิเลส ๑๕๐๐ นั้นเสีย กิเลส ๑๕๐๐ นั้น เมื่อย่นลงให้สิ้นแล้วก็เหลืออยู่ที่ ๕ เท่านั้น คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ มานะ ๑ ทิฏฐิ ๑ โลภะนั้นคือความทะเยอทะยานมุ่งหวังอยากได้กิเลสสามคือรูป เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ ๑ อยากได้วัตถุสาม คือสมบัติข้าวของซึ่งมีวิญญานและหาวิญญานมิได้ ๑ เหล่านี้ชื่อว่าโลภะ โทสะนั้นได้แก่ความเคืองแค้นประทุษร้ายเบียดเบียนพาท่านผู้อื่นชื่อว่าโทสะ โมหะนั้นคือความหลง มีหลงรัก หลงชัง หลงลาม หลงยศ เป็นต้น ชื่อว่า โมหะ มานะนั้น คือความถือตัวถือตน ดูถูกดูหมิ่นท่านผู้อื่น ชื่อว่ามานะ ทิฏฐินั้นคือความถือมั่นในลัทธิอันผิด เห็นเป็นอุจเฉททิฏฐิและสัสสตทิฏฐิไป ปล่อยวางความเห็นผิดไม่ได้ชื่อว่าทิฏฐิ ถ้าดับกิเลสทั้ง ๕ ตัวนี้ไม่ได้ ก็ชื่อว่าดับกิเลสไม่ได้เลย ฯ ดูก่อนอนันท์ ปุณฺชนคนหนาทั้งหลายที่ปรารถนาพระนิพพานได้ด้วยยากนั้น ก็เพราะเหตุที่ไม่รู้จักดับกิเลสต้นเหตุ เข้าใจเสียว่าทำบุญทำกุศลให้มากแล้ว บุญกุศลนั้นจะเลื่อนลอยมาแต่อากาศเวทนา นำตัวขึ้นไปสู่พระนิพพาน ส่วนว่าพระนิพพานนั้นจะอยู่ที่แห่งหนตำบลใดก็หาไม่รู้ เป็นแต่คาดคะเนเอาอย่างนั้น จึงได้พระนิพพานด้วยยาก แท้ที่จริงพระนิพพานนั้นไม่มีอยู่ในที่อื่นไกลเลย หากมีอยู่ที่จิตตใจนั่นเอง ครั้นดับ โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิได้ขาดแล้วก็ถึงพระนิพพานเท่านั้น ถ้าไม่รู้และดับกิเลสต้นเหตุยังไม่ได้ เป็นแต่ปรารถนาว่า

ขอให้ได้พระนิพพานฯ ดังนี้แม้สิ้นหมื่นชาติแสนชาติก็ไม่ได้พบปะเลย เพราะ
 กิเลสตัณหาทั้งหลายย่อมมีอยู่ที่ตนตัวของเราทั้งสิ้น เมื่อตัวไม่รู้จักรับดับ
 กิเลสตัณหาที่มีอยู่ให้หมดไป ก็ไม่ได้ไม่ถึงเท่านั้น จะคอยทำให้บุญกุศลมา
 ช่วยระงับดับกิเลสของตัวเช่นนี้ ไม่ใช่ฐานะที่จะนึกคิดบุญกุศลนั้นก็คือตัวเรา
 นี้เอง เราจะเป็นผู้ระงับดับกิเลสให้สิ้นไปหมดไปจึงจะสำเร็จได้สมประสงค์ ฯ
 ดูก่อนอานนท์ ปุถุชนคนเขลาทั้งหลายที่ได้ถึงพระนิพพานด้วยยากนั้น เพราะ
 เขาปรารถนาเปล่าๆ จึงไม่ได้ไปถึง เขาไม่รู้ว่พระนิพพานอยู่ในใจของเขา มี
 แต่คิดในใจว่าจะไปเอาในชาติหน้า ทารูไม่ว่านรกและสวรรค์และพระนิพพาน
 มีอยู่ในตน เหตุนั้นจึงพากันตกทุกข์ได้ยากลำบากยิ่งนัก พากันเวียนว่ายตาย
 เกิดอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ ถือเอากำเนิดในภพน้อยภพใหญ่อยู่ไม่มีที่สิ้นที่สุด ฯ
 ข้าแต่พระมหากัสสป พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า ฯ อานนท์ ด้วยประการ
 ดังนี้ ฯ แล้วจึงตรัสเทศนาต่อไปอีก อานนุท ดูก่อนอานนท์ บุคคลผู้มีปัญญา
 พึงคิดถึงตน แล้วปราบใจของตนให้พ้นจากทุกข์และความลำบาก และให้
 ออกจากบ่วงแห่งกิเลสสมาให้ได้เกิด ถ้าไม่คิดอย่างนี้ แม้จะมีปัญญาก็มีเสีย
 เปล่า ไม่นับเข้าในจำพวกที่มีปัญญาภิรยาที่พ้นทุกข์พ้นยากและพ้นออกจาก
 บ่วงกิเลสมาได้ ก็คือพ้นจากกิเลสตัณหาของเรา เมื่อพ้นจากกิเลสตัณหาได้
 เช่นนั้น ก็ได้ชื่อว่าพ้นจากความทุกข์ความยาก เมื่อตนยังไม่หลุดไม่พ้นก็ไม่
 ควรจะสั่งสอนผู้อื่น เพราะตัวยังไม่พ้น จะสั่งสอนผู้อื่นให้พ้นด้วยอาการอย่างไร
 เปรียบเหมือนบุคคลจะข้ามแม่น้ำ ถ้าตัวของเราข้ามไปถึงฝั่งปากโน้นแล้ว
 จึงร้องบอกให้ผู้อื่นข้ามมาตามตนเช่นนั้น สมควรแท้ เมื่อเราร้องบอกเขาแล้ว
 เขาจะพอใจไปหรือหาไม่ก็ตามใจเขา ส่วนตัวของเราข้ามไปได้สมประสงค์แล้ว

ข้ออุปมานี้ฉันใด ผู้ที่จะเป็นครูเป็นอาจารย์สอนให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ ก็ต้องทำตัวให้พ้นทุกข์เสียก่อน จึงสมควรจะสอนคนอื่น มีอุปมัยเหมือนผู้ที่ จะพาข้ามแม่น้ำจะนั้น บุคคลที่เปลื้องตัวให้พ้นออกจากกองกิเลสยังไม่ได้ และจะไปเปลื้องปลดสัตว์ในป่าช้า ผีทั้งหลายเขาจะหัวเราะเยาะเย้ยว่า อโห โอหนอตัวของท่านก็ยังไม่พ้นทุกข์ แล้วจะมาพาเอาพวกข้าพเจ้าออกจากทุกข์ ได้อย่างไร ตัวของท่านและพวกข้าพเจ้าก็ยังไม่พ้นจากนรกอยู่เหมือนกัน จะมาพาพวกข้าพเจ้าให้พ้นจากนรกได้ด้วยอาการอย่างไร ฯ

ดูก่อนอานนท์ บุคคลจำพวกใด ที่ให้ผีในป่าช้าหัวเราะเยาะเย้ยเล่นเช่นนั้น บุคคลจำพวกนั้นก็ เป็นคนอปริยัจญไร ให้เกิดอุบัติเหตุโรคร้ายไข้เจ็บอันตรายต่างๆ หากความ สุขความเจริญมิได้ ฯ

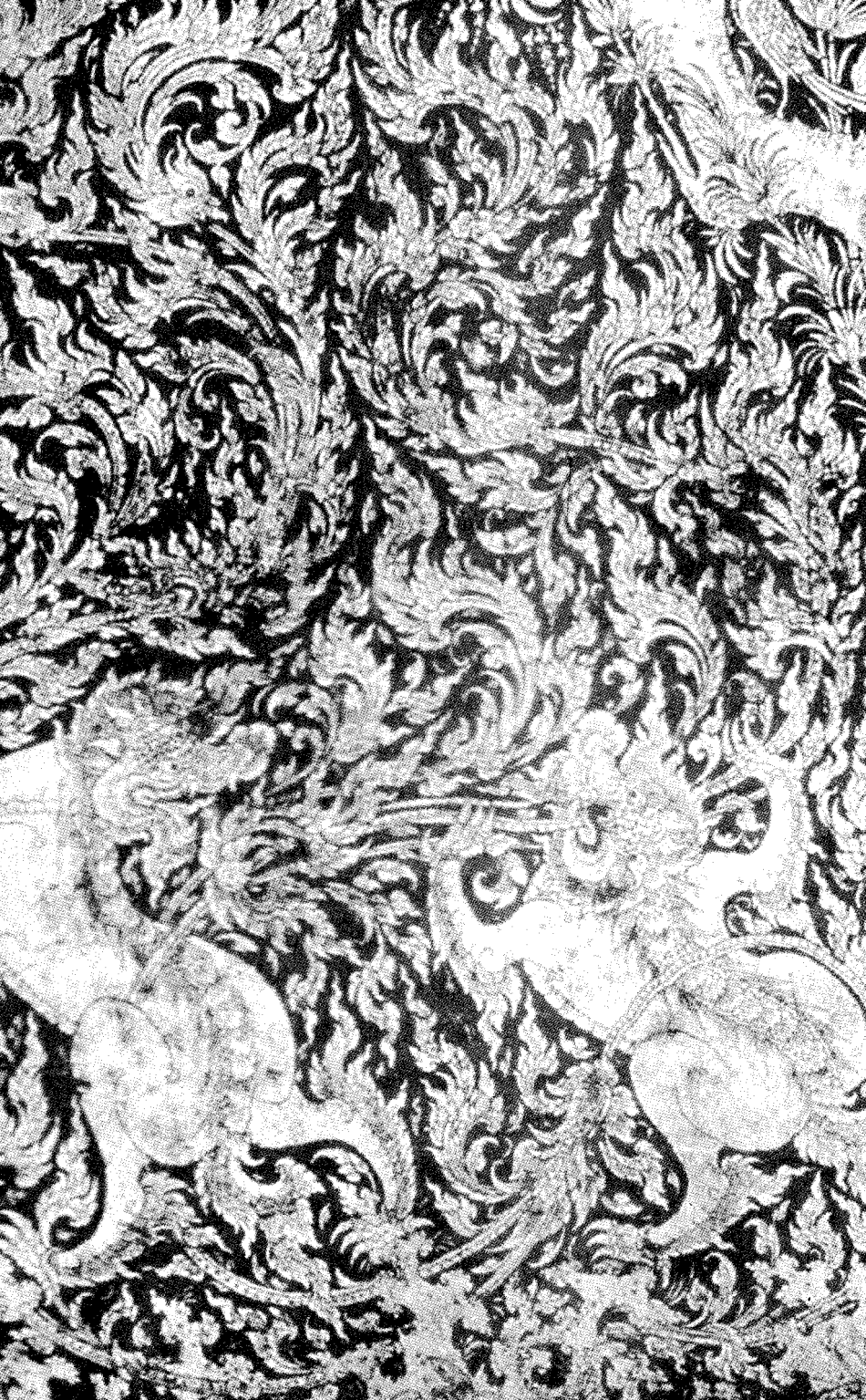
ดูก่อนอานนท์ คฤหัสถ์กัถิ นักบวชกัถิ มากล่าวว่า ตัวรู้ตัวเห็น และได้พูดจากับด้วยผีดังนี้ ก็พึงให้รู้ว่าคนจำพวกนั้น ไม่ใช่ ศิษย์ของเราตถาคต เป็นพวกมิจฉาทิฎฐิภายนอกพระศาสนา ไม่ควรเชื่อถือ ใเอาเป็นครูเป็นอาจารย์ เพราะเขาเป็นคนเจ้าอุบาย เจ้าเล่ห์ เจ้ากลเท่านั้น ที่ มีความรู้จริงเห็นจริงพูดจาสนทนากับผีได้ มีแต่พระพุทธเจ้ากับพระอรหันต์ เท่านั้น นอกนั้นไม่มีใครรู้จริงเห็นจริง เป็นคนอูตริทั้งนั้น ฯ

ดูก่อนอานนท์ เราจะทำนายไว้ให้เห็นภายในอนาคตกาลเบื้องหน้า จักเกิดมีพวกมิจฉาทิฎฐิ ภายนอกศาสนา อวดอ้างว่าตัวรู้ตัวเห็นผี ได้พูดจากับด้วยผี ครั้นบุคคล จำพวกนั้นเกิดขึ้นแล้ว ก็จักเบียดเบียนพระศาสนาของเรา ให้เสื่อมถอยลง ด้วยวาหะด้วยคำเลียดสีต่างๆ พระสงฆ์และสามเณรก็จักเกิดระส่ำระสายหา ความสบายมิได้ เขาจักสอนทิฎฐิวัดรอย่างเคร่งครัด ถืออรัญญิกธุตงค์ อย่างพระเทวทัตต์ ภายหลังก็จักเกิดพระบ้านพระป่ากันขึ้น แล้วจักแตกกัน

ออกเป็นพวกๆ ไม่สามัคคีกัน ต่างพวกก็ถือแต่ตัวดี ศาสนาของเราก็จะเสื่อมถอยลงไป เพราะพวกมีจฉาภิภูฏฐิ เห็นแต่ลาภยศหาความสุขมิได้ มรรคผลธรรมวิเศษก็จักไม่เกิดขึ้นแก่เขา เขาก็เรียนเอาแต่วิชาศีลธรรมอันพวกมีจฉาภิภูฏฐิสอนให้ รู้อะไรขึ้นเล็กน้อยก็อวดรู้อวดดีกันไป แท้ที่จริงความรู้เหล่านั้น ล้วนแต่รู้ดีสำหรับไปสุนทรก เขาก็ไม่พ้นจตุรบาบได้เลย ฯ ดูก่อนอานนท์ ในอนาคตกาลภายหน้าจักมีอย่างนี้ไม่ต้องสงสัย ถ้าผู้ใดรู้ลัทธิภูฏฐิอย่างนี้ไว้แล้ว เมื่อได้เห็นกิจงเพียรพยายามละเว้น ก็จักได้ประสบความสุขการที่จะระงับดับกิเลสก็ให้ระงับบริโศค ๒ ประการให้เบาบางลง บริโศค ๒ นั้น คือจิวรปัจจยและเสนาสนะปัจจย ๒ อย่างนี้ชื่อว่าบริโศคภายนอก นับเป็นอย่าง ๑ บิณฑบาตปัจจยและคิลานปัจจย ๒ อย่างนี้ชื่อว่าบริโศคภายใน นับเป็นอย่าง ๑ บริโศคทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นตัวกิเลส ตัวทุกข์ ตัวสุข ล้วนทั้งนั้น ถ้าบริโศค ๒ อย่างนี้มากขึ้นเท่าใด ทุกข์ก็มากขึ้นไปตามเท่านั้น ถ้าบริโศค ๒ อย่างนี้น้อยลง ทุกข์ก็น้อยลง ความสุขก็มากขึ้น คือว่าบาปน้อยลงเท่าใด บุญกุศลก็มากขึ้นเท่านั้น อันบุญกุศลก็มีอยู่ที่ตัวบุคคลทั้งสิ้น ผู้ที่ละบริโศค ๒ อย่างนั้นได้แล้วนรกก็พ้น สวรรค์และพระนิพพานและสิ่งใดๆ ก็ได้ในที่นั้นๆ ฯ ดูก่อนอานนท์ บุคคลที่บวชเข้าแล้ว ไม่รู้จักระงับดับกิเลส คือบริโศค ๒ ให้เบาบาง เข้าใจว่าบวชรักษาศีลถือคลองวัดต์เอาบุญ ไม่หาอุบายระงับดับกิเลสและบริโศค ๒ จะได้บุญได้ความสุขมาแต่ที่ไหน ถ้าคิดอย่างนั้น แม้จะรักษาศีลตลอดพระปาฏิโมกข์และรุดงควัตต์ ก็หากเป็นอันรักษาเปล่า รักษาให้เหน้อยยากลำบากกายเปล่า ไม่อาจเป็นบุญเป็นกุศลได้ พระปาฏิโมกข์และรุดงควัตต์ทั้งหลายที่ทรงบัญญัติแต่งตั้งไว้ นั้น ก็เพื่อเป็นเครื่องระงับดับ

กิเลสตัดทอนคือบริโศกทั้ง ๒ ถ้าระงับไม่ได้ก็ไม่เป็นบุญเป็นกุศล ผู้ที่ทำความเข้าใจว่า พระปาฏิโมกข์ และชุดงควัตตจะช่วยยกตัวขึ้นไปสู่สวรรค์และพระนิพพานเช่นนี้ เป็นความเห็นของคนทีโง่เขลาเบาปัญญา จักไม่พ้นทุกข์เลย บริโศกทั้ง ๒ นั้น ได้ชื่อว่าปัลลิว ๒ ที่แปลว่าความกังวล การรักษาพระปาฏิโมกข์ และชุดงควัตต ก็เพื่อจะตัดปัลลิวความกังวลให้เบาบางลง ถ้าเบาบางลงได้เท่าใด ก็เป็นบุญเป็นกุศลเป็นสวรรค์ และพระนิพพานขึ้นไปเท่านั้น พระพุทธเจ้ายังเฝ้าสอนลงสู่ปัลลิว ๒ ว่าเป็นที่สิ้นโดยสิ้นเชิง คือว่านรกสวรรค์และพระนิพพานมีอยู่ที่ปัลลิว ๒ ครอบบริบูรณ์ ผู้ศึกษาเล่าเรียน จะรู้มากรู้่น้อยเท่าไรไม่นิยม รู้มากรู้่น้อย ถ้าระงับปัลลิว ๒ นั้นได้ย่อมเป็นความดีความชอบทั้งสิ้น ถ้าระงับปัลลิว ๒ นั้นไม่ได้ แม้จะรู้มากมายและอยู่ วัดบ้านหรือวัดป่าประการใดก็ตาม ย่อมไม่ดีทั้งนั้น พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาเป็นใจความอย่างนี้ อันดับนั้นจึงตรัสเทศนาต่อไปอีกว่า อานนท ดูก่อน อานนท ธรรมนี้ชื่อว่า พระยาธรรมมิกราช เพราะเป็นผู้ใหญ่กว่าธรรมทั้งหลาย ข้อที่เราตถาคตได้ตรัสไว้แล้วในธรรมหมวดนี้ คือได้ขึ้นนรกและสวรรค์ และพระนิพพาน กิเลสตัดทอนโดยจะแจ้งสิ้นเชิง เมื่อผู้ใดได้ฟังแล้วปรารถนาสุขทุกข์ประการใด ก็จงเลือกประพฤติตามความปรารถนา เมื่อพระพุทธเจ้าตรัส ฉะนั้นแล้ว จึงข้าตรัสอนุญาตปัจฉิมบรรพชาไว้แก่ข้า ฯ อานนทว่า อานนท ดูก่อนอานนท แม้ในปัจจุบันกาล เมื่อหาพระสงฆ์ครบคณะบรรพชาไม่ได้ โดยที่สุดแม้ภิกษุองค์เดียว เมื่อกุลบุตรมีศรัทธาเลื่อมใสในคุณแห่งเราตถาคต อยากจะบวชเป็นภิกษุในสำนักแห่งภิกษุองค์เดียว ก็จงบวชเถิด โดยที่สุดลงไปอีก แม้จะหาพระภิกษุสักองค์เดียวไม่ได้ กุลบุตรผู้มีศรัทธาใครจะบวชสืบ

ศาสนาแห่งเรตถาคต ก็ให้ศึกษาจตุปาราชิกและบริโศค ๒ นั้นให้เข้าใจ แล้ว
 เข้าสู่เฉพาะพระพุทธรูป หรือพระสณฺฑ หรือพระเจดีย์ หรือแม่ทาที่ควรเคารพ
 เช่นนั้นไม่ได้ ก็ให้ระลึกถึงเรตถาคตแล้วบวชเป็นภิกษุเถิด ให้ตั้งใจสมาทานว่า
 อิมํ ปพฺพชฺชํ สมาทียามิ ทุตติยมฺปิ อิมํ ปพฺพชฺชํ สมาทียามิ ตติยมฺปิ อิมํ
 ปพฺพชฺชํ สมาทียามิ แล้วให้สมาทานจตุปาราชิกว่า ปฐมํ ปาราชิกํ สมาทียามิ
 ทุตติยํ ตติยํ จตฺตถํ ปาราชิกํ สมาทียามิ แล้วบวชเป็นภิกษุเถิด ถ้าหาก
 พระสงฆ์ยังมีอยู่อย่างน้อยเพียงองค์เดียวแล้ว จะบวชโดยลำพังไม่ได้ ถ้าขึ้น
 บวชชื่อว่าดูถูกดูหมิ่นพระศาสนา เป็นบาปยิ่งนักอย่าทำเลย เมื่อบวชโดยวิธีนี้
 ผู้ใดคัดค้านว่าไม่ควรจักเป็นบาปเป็นกรรมยิ่งนัก เรานุญาตไว้สำหรับคราว
 อันตรธานต่างหาก ฯ ข้าแต่พระมหากัสสป พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า ฯ
 อานนฺท์ดังนี้ ขอพระอริยสงฆ์ทั้งหลายจงทราบด้วยผลญาณของตนโดยนัย
 ดังข้า ฯ อานนฺท์ แสดงมานี้เทอญ แล้วพระองค์ก็หยุดไม่ตรัสเทศนาอีกต่อไป
 ข้าพเจ้ากราบถวายบังคมแล้วก็กลับไปสู่สำนักท่านศิริมานนฺท์ แสดงสัญญาทั้ง
 ๒ ประการ คือรูปสัญญา นามสัญญา ให้พระผู้เป็นเจ้าของโดยพุทธบริหาร
 ทุกประการ ท่านศิริมานนฺท์กำหนดตามพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลुพระ
 อรหัตตผล ในขณะที่วางธูระ ในรูปนาม โรคภัยของท่านที่เจ็บปวด เวทนา
 ก็อันตรธานหายในขณะนั้น ฯ ข้าแต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระสูตรนี้จะได้อธิ
 ว่า พระยาธรรมิกสูตรตามรับสั่งนั้นก็จักเสียนิมิตต์ไป เพราะอาศัยพระผู้เป็น
 เจ้าศิริมานนฺท์เป็นนิมิตต์ พระสูตรนี้พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาที่วัดเชตวันาราม
 ปรรภาพระศิริมานนฺท์ผู้เกิดอาพาธให้เป็นเหตุ จึงได้ชื่อว่าศิริมานนฺท์สูตร ข้า
 แต่พระมหากัสสปผู้มีอายุ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาแก่ข้า อานนฺท์ ดังนี้แล

บุมทรัพย์จากพระโอษฐ์

ผู้ต้องการกินดี

ภิกษุ ท. ! ในกาลยึดยาวฝ้ายอนาคตจะมีภิกษุทั้งหลาย ต้องการความเอร็ดอร่อยในอาหาร เธอทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนั้นอยู่ จักเร็ดร้างจากการเที่ยวบิณฑบาต จะเห็นทางที่นอนที่นั่งอันเป็นปาและปาชฎฎีเยบสังัด จะมั่วสุมชุมนุมกันอยู่แต่ในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวงและจะถึงอเนสนกรรม คือการแสวงหาอันไม่สมควรหลายแบบหลายวิธี เพราะความต้องการความเอร็ดอร่อย ในอาหารนั้นเป็นเหตุ

ภิกษุ ท. ! นี่เป็นอนาคตภัยข้อที่สอง ยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จะเกิดขึ้นในเวลาต่อไป พวกเธอทั้งหลายพึงสำนึกไว้ ครั้นได้สำนึกแล้วก็พึงพยายามเพื่อกำจัดภัยนั้นเสีย

บาลี พระพุทธภาษิต ปญจก. อ. ๒๒/๑๒๔/๘๐.

บาลี พระพุทธภาษิต อลคัททูปมสูตร ม. ม. ๑๒/๒๖๗/๒๗๘.

ตรีสแกภิกษุทั้งหลายที่เซตวนราม

บาลี พระพุทธภาษิต อฎฐก. อ. ๒๓/๑๗๐/๑๐๐.

ตรีสแกภิกษุทั้งหลาย ที่ริมฝั่งสระโบกขรณีคัคครา

ผู้กินคุถ

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสน
เผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มี
ธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนตัวก้างสฟกะ ซึ่งกินคุถเป็นอาหาร อิ่มแล้ว
ด้วยคุถ ท้องป่องด้วยคุถ อนึ่ง กองคุถใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะ
เหตุนี้มันจึงนึกดูหมิ่นก้างสฟกะตัวอื่นว่า “เราผู้มีคุถเป็นภักษา อิ่มแล้วด้วย
คุถ ท้องป่องด้วยคุถ. อนึ่ง กองคุถใหญ่ตรงหน้าของเราก็ยังมี. ก้างสฟกะ
ตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลากด้วยคุถ” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลากสักการะ

และเสียงเย็นยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้วในที่นั้นด้วย. ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย, ของ บิณฑบาตก็เต็มบาตรกลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม (เหมือนตัวก้างสฟกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เราได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขายังนิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตรกลับมา, เรารวยสากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลา-ปัจจัยเภสัชบริกขาร. ส่วนภิกษุอื่นๆ เหล่านี้ มีบุญน้อย มือภินิหารน้อย จึงไม่รวยสากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาปัจจัยเภสัชบริกขาร” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ภิกษุนั้นถูกลากสักการะและเสียงเย็นยอครอบงำเอาแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ ย่อมนึกดูหมิ่นภิกษุเหล่าอื่น ผู้มีศีลเป็นที่รัก. ภิกษุ ท. ! การได้ลาภของโมฆบุรุษเช่นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อทุกข์ ไร้ประโยชน์แก่อกุลสันกาลนาน.

ภิกษุ ท. ! ลากสักการะและเสียงเย็นยอ เป็นอันตรายที่ทารุณแสนเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอันยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เหยื่อโยในลากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเย็นยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

เมื่อโจรปล้นชาวเมือง

ภิกษุ ท. ! มหาโจรทำพวกเหล่านี้ มีอยู่ในโลก หาได้ในโลก. ทำพวกคืออะไรบ้าง ? ทำพวกคือ :-

(๑) ภิกษุ ท. ! ความคิดของมหาโจรบางพวกในกรณีนี้มีว่า "เมื่อไรหนอเราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมเรา เทียวไปในย่านหมู่บ้านนิคม และเมืองหลวง, จักได้ฆ่าเอง หรือใช้ให้บริวารฆ่า, จักได้ตัดเอง หรือใช้ให้บริวารตัด, จักได้เผาเอง หรือใช้ให้บริวารเผา". ดังนี้ ครั้นกาลต่อมามหาโจรนั้นมีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เทียวไปในย่านหมู่บ้านนิคม และเมืองหลวง ทำการฆ่าเอง และให้บริวารฆ่า, ทำการตัดเอง

และให้บริวารตัด, ทำการเผาเอง และให้บริวารเผา, ซ่อนี่ฉันใด ; ภิคุช ท. ! ความคิดของภิคุชลามก บางรูปในกรณีนี้มีว่า "เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อม, เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกษาล". ดังนี้. ครั้นกาลต่อมา ภิคุชลามกนั้นได้มีบริวารร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เทียวจาริกไปในย่านหมู่บ้าน นิคม และเมืองหลวง, เป็นที่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ของพวกคฤหัสถ์และบรรพชิต, เป็นผู้ร่ำรวยลาภด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริกษาร; ฉะนั้นเหมือนกัน. ภิคุช ท. ! ภิคุชลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกแรก ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๒) ภิคุช ท. ! พวกอื่นอีก, ภิคุชลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว ยกตนว่ารู้เอง (หรือนำไปหาลาภผลเพื่อตน) ภิคุช ท. ! ภิคุชลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สอง ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๓) ภิคุช ท. ! พวกอื่นอีก, ภิคุชลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมตามกำจัดพรหมจรรย์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ได้บริสุทธิ์ ด้วยสิ่งอันไม่ใช่เรื่องของพรหมจรรย์อันปราศจากมูลความจริง. ภิคุช ท. ! ภิคุชลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สาม ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๔) ภิคุช ท. ! พวกอื่นอีก, ภิคุชลามกบางรูปในกรณีนี้ ย่อมสงเคราะห์และพุดจาและเกลี้ยกล่อมพวกคฤหัสถ์ ด้วยครุภัณฑ์และครุบริกษารอันเป็นของสงฆ์ คือของปลูกสร้างในอาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั้ง

ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กะถางโลหะ กะทะโลหะ พัว ขวาน ผิง จอบ สว่าน เชือก ไม้ไฟ หน้ำสำหรับมุง หน้ำปล้อง หน้ำ ดินเหนียว สิ่งของที่ทำด้วยไม้และสิ่งของที่ทำด้วยดิน เหล่านั้น. ภิกษุ ท. ! ภิกษุลามกนี้ จัดเป็นมหาโจรพวกที่สี่ ซึ่งมีอยู่ในโลก หาได้ในโลก.

(๕) ภิกษุ ท. ! ภิกษุพวกสุดท้าย จัดเป็นมหาโจรชั้นเลิศในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่มสัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา พร้อมทั้งมนุษย์ คือ ภิกษุลามก กล่าววอดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่จริง ไม่เป็นจริง. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? ภิกษุ ท. ! เพราะว่า เธอบริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง ด้วยอาการอันเป็นขโมย.

“ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งความจริงเป็นอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการแห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำกรรมอันหยาบเข้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีลไม่มีการสำรวม บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย”.

ปรีชาที่เป็นงูพิษ

ภิกษุ ท. ! โมฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ เล่าเรียนปรีชาธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้นๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา, เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเนื้อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์ ของโมฆบุรุษเหล่านั้น; พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใดลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่ง เป็นอานิสงส์. ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนพระปรีชาธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด, พวกโมฆบุรุษเหล่านั้น หาได้รับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่, ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นก็เลยเป็น

ธรรมที่โฆฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ ธรรมทั้งหลายอันโฆฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นเหตุ.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีความต้องการใคร่จะได้งู เทียวเสาะ แสวงงูอยู่, บุรุษนั้น ครั้นเห็นงูตัวใหญ่ก็เข้าจับงูนั้นที่ตัวหรือที่หาง, อสรพิษ ตัวนั้น ก็จะพังกลับฉกเอามือหรือแขนหรืออวัยวะแห่งใดแห่งหนึ่งของบุรุษ นั้น; บุรุษนั้น ก็จะตายหรือได้รับทุกข์เจียนตาย เพราะการฉกเอาของอสรพิษ นั้นเป็นเหตุ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่บุรุษนั้นจับงูไม่ดี (คือไม่ถูก วิธี) เป็นเหตุ. ข้อนี้ฉันใด;

ภิกษุ ท. ! โฆฆบุรุษบางพวกในกรณีนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน. เขาเล่า เรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ, พวกโฆฆบุรุษเหล่านั้น ครั้นเล่าเรียนธรรมนั้นๆ แล้ว ไม่สอดส่องใคร่ครวญเพื่อความแห่งธรรมเหล่านั้นด้วยปัญญา, เมื่อไม่สอดส่องใคร่ครวญเพื่อความด้วยปัญญา ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นย่อมไม่ทนต่อการเพ่งพิสูจน์ของโฆฆบุรุษเหล่านั้น; โฆฆบุรุษ เหล่านั้น เล่าเรียนธรรมด้วยการเพ่งหาข้อบกพร่อง (ของธรรมหรือของลัทธิใด ลัทธิหนึ่ง) และมีความคิดที่จะใช้เป็นเครื่องทำลายลัทธิใดลัทธิหนึ่งเป็นอันสงส์ ผู้รู้ทั้งหลาย เล่าเรียนปริยัติธรรม เพื่อคุณประโยชน์อันใด, โฆฆบุรุษเหล่านั้น หารับคุณประโยชน์อันนั้นแห่งธรรมไม่; ธรรมทั้งหลายเหล่านั้น ก็เลยเป็น ธรรมที่โฆฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดี เป็นไปเพื่อความไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นตลอดกาลนาน. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะความที่ ธรรมทั้งหลาย อันโฆฆบุรุษเหล่านั้นถือเอาไม่ดีเป็นผล แล.

สมณะแกลบ

ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงจับบุคคลนี้ออกไปเสีย. ภิกษุ ท. ! พวกเธอทั้งหลาย จงจับบุคคลนี้ออกไปเสีย. จงนำบุคคลนี้ไปให้พ้น. ลูกนอกคอกช่างทำให้ลำบากใจกระไร.

ภิกษุ ท. ! นักบวชบางคน มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตรครองจีวร เหมือนๆ พวกภิกษุที่ตีรูปอื่นๆ ทั้งหมด ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใดภิกษุทั้งหลายเห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้นเขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอ ว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่นๆ ทั้งหมดเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือน ต้นข้าวนี้ ซึ่งออกรวมมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อ

ในที่บริโภคนได้ เกิดขึ้นในนาข้าว เต็มไปหมดในฤดูทำนา. รากของมัน ลำต้นของมัน ใบของมัน ก็ดูเหมือนกัน ต้นข้าวยวระ ที่แท้ทั้งหลาย ข้าวเวลาที่รวงยังไม่ออก, เมื่อใด มันออกรวง เมื่อนั้น จึงทราบได้ว่า “นี่เป็นต้นข้าวผี ซึ่งมีแต่แกลบ ไม่มีเนื้อในที่บริโภคนได้” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายทราบเช่นนั้นแล้ว เขาก็ช่วยกันทิ้งถอนพร้อมทั้งรากทิ้งไปให้พินาศข้าว. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะ คนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้ต้นข้าวผีทำลายต้นข้าวยวระที่ดีอื่นๆ เลย” ดังนี้;

ภิกษุ ท. ! ฉันทใดกัฉันทัน : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏี ถือบาตร ครองจีวร เหมือนๆ พวกภิกษุที่ติรูปอื่นๆ ทั้งหลายชั่วเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลาย เห็นอาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะชยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลาย รู้จักเธอว่า เป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่นๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! เปรียบเหมือนกองข้าวเปลือกกองใหญ่ ที่คนทั้งหลายกำลังโรยกันอยู่กลางลม, ในข้าวเปลือกเหล่านั้น ข้าวที่เป็นเมล็ดแท้ แข็งแกร่ง ก็ตกไปรวมกันอยู่กองหนึ่ง, ส่วนข้าวลีบที่เป็นแกลบ ลมก็พัดปลิวพาไปรวมเข้าเป็นอีกกองหนึ่ง, เจ้าของจึงเอาไม้กวาดๆ ข้าวที่ลีบนั้นไปทิ้งเสีย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเจ้าของมีความประสงค์ว่า “อย่าให้ข้าวลีบที่เป็นแกลบ

มาปนกับข้าวอื่นๆ เลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! ฉันทโคกฉันทนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การ ถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือนพวกภิกษุที่ตีรูปอื่นๆ ทั้งหลาย ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็น อาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จัก เธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลาย มีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่นๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.

ภิกษุ ท. ! อนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษที่ต้องการ ถังไม้สำหรับใส่น้ำ ถือ ขวานที่คมเข้าไปในป่า. เขาเคาะต้นไม้ต่างๆ ด้วยขวาน. บรรดาต้นไม้ต่างๆ เหล่านั้น ต้นไหนเป็นไม้เนื้อแข็ง มีแก่นตัน ถูกเคาะด้วยขวาน ย่อมส่งเสียง หนักๆ, ส่วนต้นไม้ที่ผุใน น้ำซึมเข้าไปแช่อยู่ได้ จนเกิดเปื่อยผุขึ้นในตัวเอง ถูกเคาะด้วยขวานเข้า ก็ส่งเสียงดังก้อง, บุรุษผู้นั้น จึงตัดต้นไม้เนื้อผุในชนิด นั้นที่โคน แล้วตัดปลายออก คว่านในทำให้เกลี้ยงเกลาร่างดี ครั้นแล้วก็ใช้ เป็นถังสำหรับใส่น้ำได้สำเร็จ.

ภิกษุ ท. ! ฉันทโคกฉันทนั้น : นักบวชบางคนในกรณีนี้ มีการเดิน การ ถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้แขนคู้ขา การเหยียดมือเหยียดเท้า การทรงสังฆาฏิ ถือบาตร ครองจีวร เหมือนพวกภิกษุที่ตีรูปอื่นๆ ทั้งหลาย ช่วงเวลาที่ภิกษุทั้งหลายยังไม่เห็นอาบัติของเธอ. เมื่อใด ภิกษุทั้งหลายเห็น

อาบัติของเธอเข้า เมื่อนั้น เขาทั้งหลายก็รู้จักเธอได้ว่า “นี่เป็นสมณะอันตราย, เป็นสมณะแกลบ, เป็นสมณะขยะมูลฝอย” ดังนี้. ครั้นคนทั้งหลายรู้จักเธอว่าเป็นเช่นนั้นแล้ว เขาก็เนรเทศเธอออกไปนอกหมู่. ข้อนั้นเพราะอะไร? เพราะคนทั้งหลายมีความประสงค์ว่า “อย่าให้คนชั่วทำลายพวกภิกษุที่ดีอื่นๆ ทั้งหลายเลย” ดังนี้.

“เพราะอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดีอ ตีตนเสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชน เขาเป็นคนมีวาจาหวน ปานสมณะที่ตีพูด; แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม ไม่เอื้อเพื่อระเบียบพูดจาปลิ้นปล้อน โป้ปด เขาทำกัน ทุกอย่าง.

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนพึงช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นจุดตันข้าวขี้นั้นทิ้ง, พึงช่วยกันจับคนกลางเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มีใช้สมณะ แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะออกทิ้งเสีย ดุจชวานาโรยข้าวเปลือกกลางลม เพื่อตัดเอาข้าวลีบออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาดหรือคนที่ไม่สะอาด ก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั่นพึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่ สุดทุกข์แห่งตนเกิด”.

อานนท์ ธรรมและวินัยตถาคตตรัสไว้ดีแล้ว
พวกเธอจงประพฤติปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทเกิด ฯ

สถาบันบันลือธรรม เป็นองค์กรเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มั่นคง อันเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระเดชพระคุณหลวงพ่อปัญญาันทภิกขุ องค์ประธานสถาบันบันลือธรรม และท่านเจ้าคุณพระสุธรรมเมธี ป.ธ. ๘ นายबरลือ สุขธรรม) อดีตเจ้าคณะจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้ให้กำเนิดธรรมสภา

กิจกรรมของสถาบันบันลือธรรม

๑. โครงการ **เด็กดีของสังคม** เรียนทุกวันเสาร์ ๐๘.๐๐ - ๑๔.๐๐ น.
๒. โครงการ **พบพระ พบธรรม** ทุกวันเสาร์ ๑๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.
๓. โครงการ **อยู่กันด้วยความรัก** ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ต้องการความช่วยเหลือ
๔. ธรรมสถานปฏิบัติธรรม**"สวนมฤตคารมมาราม"**อบรมการเรียนรู้ชีวิตตามธรรมใน ๑ วัน ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ทุกวันพุธต้นเดือน ติดต่อกันเข้าร่วมกิจกรรม **"เรียนรู้ชีวิตตามธรรม"** ได้ที่ ๐๘๖-๐๐๓๕๔๗๘, ๐-๒๔๔๘๗๙๔๐ โทรสาร ๐-๒๔๔๑๑๘๖๘

สถาบันบันลือธรรม ได้รับการสนับสนุนจากธรรมสภาและศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา สาขุชนท่านใดสนใจ ขอเชิญเข้าร่วมกิจกรรมของสถาบันบันลือธรรม โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น

สถาบันบันลือธรรม ขอกราบเรียนเชิญท่านสาขุชนผู้สนใจในธรรมทุกท่าน ร่วมฟังพระธรรมเทศนาจากพระสุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในโครงการ **พบพระ พบธรรม** เป็นประจำทุกวันเสาร์ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ณ อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา ท่านสาขุชนที่สนใจสามารถสอบถามองค์แสดงพระธรรมเทศนาได้ทุกวันทีโทรศัพท์ : ๐๒-๔๔๑๑๕๓๕, ๐๒-๔๔๑๑๕๔๘

การพิมพ์หนังสือธรรมะเป็นอนุสรณ์และที่ระลึก นอกจากเป็นการจัดทำสิ่งที่มีประโยชน์ที่คงอยู่ยืนานแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญธรรมทาน คือการให้ทานที่พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า เป็นทานอันยอดเยี่ยมอีกด้วย ผู้ปฏิบัติเช่นนี้ชื่อว่าได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ธรรมอันจะอำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่มนุษย์ทั้งมวล

ท่านที่ประสงค์จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีและมีคุณภาพ เพื่อมอบเป็นที่ระลึกในทุกโอกาสของงานประเพณี อันเป็นการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โปรดติดต่อที่... **ธรรมสภา**

เลขที่ ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี ๑๑๙ แขวงศาลาธรรมสพน์ เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๔๑๑๕๓๕, ๔๔๘๗๙๔๐, ๔๔๑๑๕๔๘ โทรสาร ๐-๒๔๔๑๑๕๔๓, ๐-๒๔๔๑๑๘๖๘

การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง การรับธรรมะและนำไปปฏิบัติย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน

พฤษภานาสน์ คีนวันผันแปรเปลี่ยน
กกรรมเหมือนกงเกวียน หมุนเวียนไปตามกาล
ดินฟ้าอากาศ เหมือนเป็นศาสตร์ประทับตรา
ชีวิต นั้นเป็นตรา ประดับไว้ตลอดกาล ฯ

อิทังโน ญาตินัง โหตุ
สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ขอผลแห่งบุญกุศลนี้

จงมีแก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย

ขอญาติทั้งหลาย

จงมีความสุขกายสุขใจเถิด

WWW. THAMMASAPA.COM
ISBN : 978-974-8062-85-3

อุทยธมโมภิกขุ

ขอกราบขอบพระคุณแต่ทุกท่านที่สนับสนุน และสมทบค่าจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มนี้
โปรดช่วยอุปถัมภ์ค่าจัดพิมพ์เพื่อการเผยแผ่ธรรมะราคาเล่มละ ๖๐ บาท